

OPȚIUNILE DE SECURITATE ALE REPUBLICII MOLDOVA

Iulian Chifu

Material dezvoltat în cadrul programului finanțat de Black Sea Trust al
German Marshall Found

OPȚIUNI DE SECURITATE

I. Mediul internațional de securitate

- 1.1. Securitatea europeană
- 1.2. Rolul NATO în integrarea și acomodarea noilor aliați
- 1.3. Securitatea în bazinul Mării Negre
- 1.4. Rolul Rusiei în vecinătatea sa apropiată și noile sale provocări
- 1.5. Schimbarea naturii relațiilor internaționale

II. Specificul securității în RM

- 2.1. Conceptul și bazele securității în RM
- 2.2. Strategia de apărare
- 2.3. Concepția securității naționale
- 2.4. Legea secretului de stat și legislația cu privire la informarea publicului în domeniul securității și apărării
- 2.5. Statutul de neutralitate și Transnistria

III. Harta riscurilor și amenințărilor de securitate

- 3.1. Metodologia, definiții și utilitatea practică
- 3.2. Riscuri și amenințări de natură globală
- 3.3. Riscuri și amenințări de natură regională și locală
- 3.4. Vulnerabilități și disfuncționalități în RM
- 3.5. Costuri de securitate pentru RM

IV. Opțiuni de securitate

- 4.1. Modelarea opțiunilor de securitate pt RM
- 4.2. Validitatea opțiunilor de securitate pt RM: fezabilitate, credibilitate, sustenabilitate, negociabilitate
- 4.3. Conformitatea cu opțiunile politice ale RM
- 4.4. Costuri și beneficii de securitate

V. Convergența reformelor pentru aderarea la NATO și UE.

- 5.1. Rolul NATO în arhitectura de securitate europeană
- 5.2. Reformele pentru aderarea la NATO și UE
- 5.3. Incompatibilități PESC, PESA, Rusia

Concluzii și recomandări

În abordarea concepută pentru prezentul document, am realizat o exegeză holistică, pe baza metodologiilor și abordărilor inter-disciplinare, din sferile teoriei relațiilor internaționale, studiilor de securitate, practicilor și procedurilor de guvernare a sectorului de securitate la nivel național, teoriei și practicii evaluării și analizei mediului de securitate și a riscurilor și amenințărilor la adresa unui stat independent, preum și analiza sociologică și politică a formării și formalizării opțiunilor politice de securitate ale Republicii Moldova.

Documentul are și o componentă metodologică și de model care permite oricărui cercetător să aplice acest instrumentar particularizând la nivelul propriilor opțiuni sau a unor argumentații alternative. Însă forța modelului și dezvoltărilor prezente rezidă tocmai în construcția teoretico-argumentativă ce pune orice abordare în postura de a se raporta la demersul prezent, deja efectuat. Orice construct sau opinie alternativă ar trebui să dovedească în subsidiar fractura de argumentație, logică sau model prezentă, înainte de a oferi o variantă constituită și substanțiată pentru a deveni cu adevărat o opțiune sustenabilă alternativă.

I. Mediul internațional de securitate ca stimulent pentru reforma sectorului de securitate în RM

Mediul internațional de securitate este marcat de un număr de situații, actori și relații în continuă evoluție, relevante pentru situația de securitate a Republicii Moldova.

Dacă este să evaluăm mediul internațional de securitate în viziunea NATO, principalele caracteristici au fost pronunțate de secretarul general al Alianței, Jaap de Hoop Scheffer la Bruxelles, la 15 martie, la reuniunea GMF ce pregătea Conferința NATO de la summitul de la 2-4 aprilie din București. Astfel, principalele fenomene cu efect asupra securității globale sunt:

- procesul de globalizare, care schimbă dinamica de securitate în multe aspecte
- schimbările climatice, cele ce vor pune resursele precum apa, alimentele și pământul sub o presiune fără precedent
- competiția globală pentru resurse naturale și energetice va fi cea care va redefini relația dintre securitate și economie
- dependența crescândă de tehnologia informațiilor va face societățile noastre mai vulnerabile față de războaiele electronice/ informatice/ cibernetice
- proliferarea tehnologiei și know how pentru construirea armelor de distrugere în masă accentuează amenințarea ca actorii non-statali să achiziționeze mijloace de distrugere în masă.
- în același timp, apărarea colectivă, funcția principală a NATO, rămâne cel mai important punct de referință și cea mai căutată garanție de securitate.

1.1. Securitatea Europeană

Chestiunile fundamentale relative strict la securitatea europeană implică Federația Rusă și sunt legate de apărarea antirachetă, Tratatul Forțelor Convenționale în Europa,

aranjamentele post acordurile START/Tratatul INF (Intermediary Range Nuclear Forces – Rachete cu Rază Medie de Acțiune) și vânzările de armament.

Scutul antirachetă

În materie de scut anti-rachetă, este binecunoscută discuția privind rezervele Rusiei față de instalarea scutului anti-rachetă cu componente radar în Cehia și interceptoare în Polonia. Rusia știa că respectivele instalații nu pot să amenințe teritoriul său prin cele 10 interceptoare situate pe traiectoria rachetelor cu rază medie de acțiune ce puteau viza Marea Britanie și SUA din Iran, în condițiile progreselor programului aerospațial iranian.

Tratatul Forțelor Convenționale în Europa

Tratatul CFE din anii '90 a constituit un instrument important de reconstrucție a încrederii, împreună cu acordurile START și negocierea tratatului de control al rachetelor cu rază medie de acțiune. Controlul armamentului este un pas important în dezangajarea părților în urma războiului rece. Din contra, noile evoluții arată o cădere rând pe rând a acestui sistem și de încheierea termenelor de aplicabilitate a altor acorduri de limitare a armamentelor asumate.

Sistemele de control a armamentelor nucleare și alte armamente

În chestiunea acordurilor de reducere și neproliferare nucleară și a rachetelor cu rază medie și lungă de acțiune, START 1 și 2 și a Tratatului INF în legătură cu rachetele cu rază medie de acțiune, ne apropiem de încetarea funcționării acordului START 1, în timp ce START 2 a fost neratificat după denunțarea de către SUA a Tratatului ABM (Anti Ballistic Missile) din 1972, iar tratatul INF prezintă probleme sub motivația noului scut antirachetă din Europa. Cert este că la sfârșitul anului 2009, întregul sistem de acorduri privind controlul forțelor nucleare și forțele convenționale din Europa va fi istorie, dacă nu intervin negocieri pentru prelungirea, intrarea în vigoare sau relansarea acestora.

OSCE și alte componente de securitate în regiune

OSCE are în responsabilitate, pe lângă păstrarea Tratatului Forțelor Convenționale în Europa și monitorizarea respectării principiilor CSCE de la Helsinki, 1975 – integritate teritoriale, inamovibilitatea frontierelor și neutilizarea forței în conflictele dintre state – și un rol important în chestiuni de combatere a terorismului, creșterea securității la frontiere și monitorizarea comerțului și traficului cu arme din regiunea Europeană, dar și furnizarea măsurilor de creștere a încrederii și securității între statele membre și în zonele de conflict. Evident întreaga activitate a OSCE este sub lupă, principala temă în dezbateri fiind eficacitatea acestui instrument. În chestiunea legată de eficacitatea instrumentului, s-a văzut în timp interesul unor state pentru blocarea activității, pentru controlarea ei sau trecerea în derizoriu a instituției sau a unor componente, în special cele de control a democrației și a misiunilor din teren.

1.2. Rolul NATO în integrarea și acomodarea noilor aliați

NATO este nu numai o alianță militară, ci și o alianță de valori. Acest fapt incontestabil este subliniat de fundamentele Tratatului Nord-Atlantic, dar și de întreaga activitate a NATO în perioada războiului rece și în special imediat după prăbușirea Uniunii Sovietice. NATO combină puterea cu valorile democratice. Nucleul fundamental de valori s-a menținut atât sub presiunea stărilor conflictuale din timpul celor de-al doilea război mondial, atunci când Alianța a asigurat victoria valorilor democratice, cât și ulterior.

Astfel, Alianța a asigurat pacea în războiul rece și a creat condiții pentru ca valorile democratice să câștige în interiorul blocului socialist, sovietic, și chiar – într-o anumită măsură - la Moscova. Tot NATO este responsabilă pentru asigurarea celei mai lungi perioade de pace în Europa, fiind o umbrelă de securitate ce a acoperit rivalități și conflicte în Europa de Vest, și a asigurat condiția necesară înființării Europei Unite, a UE.

Nu în ultimul rând, preeminența valorilor în exercitarea rolului de securizare a statelor membre se poate lesne citi din scopurile și obiectivele asumate ale Alianței:

- asigură apărarea comunității transatlantice împotriva amenințărilor
- face față noilor provocări de securitate
- protejează valorile comune

Preeminența valorilor comune s-a văzut și în momentul adaptării NATO la noul mediu de securitate post-război rece, la dispariția Tratatului de la Varșovia. Deși Mihail Gorbaciov anunța ritos „am să vă fac cel mai mare rău: am să vă las fără dușman”, după care liderii sovietici au așteptat desființarea NATO, Alianța a dovedit că poate trăi și fără dușmani, își poate defini obiectivele și și-a dovedit adaptabilitatea tocmai pe baza apărării și promovării valorilor comune.

În 1994 a fost lansat programul Parteneriat pentru Pace, tot pe baza valorilor comune, pentru ca ulterior transformarea democratică a statelor post-socialiste din centrul și estul Europei să fie consemnată în politica de extindere, una dintre cele mai de succes politici de stabilizare și securizare a continentului european.

Punctul forte și cea mai căutată garanție pe care o putea oferi NATO a fost dată de punctul 5 din Tratatul Alianței care menționează principiul solidarității, respectiv faptul că atacul la adresa oricărui membru al Alianței este considerat un atac la adresa întregii Alianțe, fundamentul apărării colective.

Fundamentul teoretic al apărării colective este de natură neo-liberală: Lord, Keohane, Wallander și Haftendorn au introdus argumentul resurselor economice în dezbaterile privind costurile apărării, introducând astfel și primele elemente de securitate economică. Ei s-au concentrat, pentru prima oară, pe costurile și beneficiile conflictelor și au introdus valoarea adăugată a instituțiilor internaționale în soluționarea conflictelor și evitarea anumitor amenințări de securitate, modelul fiind la origine ONU, OSCE dar și NATO.

Ulrich Beck și Niklas Luhman au introdus conceptual de societate de risc, acolo unde riscul devine un sistem de gestionare a hazardurilor și insecurității, care apar în contextual modernizării societății. Cei doi nu știau cât de bine anticipaseră situația efectelor secundare ale dezvoltării, iar NATO s-a dovedit instrumental potrivit pentru statele membre pentru gestionarea acestor riscuri, hazarduri și situații de insecuritate, dar și a riscurilor clasice și a conflictelor care, iată încă se manifestă în spațiul de securitate european.

Forța NATO se vedește și mai relevantă în zilele de astăzi, când revenirea în prim plan a Rusiei este percepută drept o amenințare directă la adresa securității, independenței și integrității teritoriale a statelor din imediata sa vecinătate, și învățămintele din criza georgiană arată faptul că NATO este singura instituție de securitate capabilă să gestioneze conflictele în care este implicată Rusia, fără utilizarea forței, chiar dacă aduce în regiune a propriilor capabilități militare.

Tot aici este locul potrivit pentru a demitiza efectele secundare ale NATO sau ale apartenenței la NATO, rezultate ale propagandei de jumătate de secol de ocupație sovietică, dar și a aproape 20 de ani de dominație – formală sau informală, neconștientizată - a spațiului de propagandă și informal al Federației Ruse în regiunea post-sovietică.

Astfel, un studiu recent dublat de un sondaj de opinie realizat la Kiev de think-tank-ul Sofia între 7 și 14 mai 2008, a arătat că principalele motive de atitudine negativă împotriva aderării la NATO sunt:

- stricarea relațiilor cu Rusia - 74 din cei chestionați
- obligarea de a participa la războaiele conduse de SUA - 67 percent
- exacerbarea tensiunilor în societate - 60 percent
- cheltuieli mai mari pentru Apărare - 58 percent
- transformarea Ucrainei în țintă pentru teroriști - 58 percent.

La aceste motive, le vom adăuga pe cele clasice, aparținând propagandei sovietice, care își găsește încă receptor ce recunosc formulările în mințile locuitorilor statelor post-sovietice: militarismul NATO și utilizării războiului ca unică soluție de securitate.

Să le luăm astfel pe rând: militarismul NATO – evident în comparație cu „pacifismul” Uniunii Sovietice sau blocului socialist, care nu intervenea armat decât pentru „exportul de sistem” – este un evident model de propagandă. Mai întâi că Uniunea Sovietică a utilizat forța și a fost prezentă în toate „crizele calde” ale Războiului Rece, direct sau prin intermediari, și dacă unde era un război în care era angrenat NATO, în partea celaltă era sigur un combatant susținut și reprezentant al blocului socialist. Mai mult, ea a orchestrat și războaiele de „cumințire” a „ereticii din sistem”, în Ungaria 1956 și Cehoslovacia 1968.

Apoi nu trebuie uitat că NATO a demonstrat după 1989 că nu a fost nevoie să utilizeze forța și că a soluționat numeroase situații de criză doar prin simpla sa forță de descurajare sau prin alte mijloace decât cele militare. Este adevărat însă că principiul clasic al lui Sun

Tzu care vorbește despre utilizarea instrumentelor la dispoziție când e nevoie de ele, pentru a-ți menține credibilitatea, dar și definiția războiului lui von Clausewitz, drept „continuarea politicii cu alte mijloace” nu a putut fi evitată.

Stricarea relațiilor cu Rusia este o altă ideosincrazie, rezultat al propagandei abile a Moscovei. Mai întâi, pentru că există o relație clară a NATO cu Rusia, instituționalizată și care este cadrul de discuție a chestiunilor preocupante care apropie sau despart NATO de Rusia. Apoi, în special după episodul Georgia, statele din regiune au putu vedea măsura în care Rusia, fosta metropolă, este o amenințare la adresa integrității teritoriale, independenței și suveranității propriilor state și că unicul apărător al lor este tocmai NATO, atât prin statuarea acestor principii direct în Declarația finală a summitului NATO de la București, cât și prin acțiunile din Georgia, în condițiile în care acest stat nu este încă membru al Alianței.

Nu există consemnată în nici un document NATO sau non-NATO obligativitatea participării la războaiele conduse de SUA. Fiecare stat este liber să-și asume angajamente potrivit propriilor capacități și opțiuni, pentru sprijinirea efortului comun de apărare a altor state membre ale Alianței sau pentru prevenirea unor amenințări la adresa propriei securități. Dealtfel, cea mai clară probă este faptul că în actualele războaie din Irak și Afghanistan participă trupele statelor din regiune la libera alegere, chiar dacă nu sunt state membre ale NATO, tocmai pentru că au constatat și conștientizat importanța acestui efort pentru propria securitate.

Ideea exacerbării tensiunilor în societate este și aceasta una falsă, rod al fanteziilor, propagandei și a unui „wishfull thinking” insuflat de la Moscova. Sondajul în cauză de la Kiev a fost făcut în momentul în care Ucraina nu începuse încă o campanie de comunicare a ce înseamnă NATO și de conștientizare a avantajelor apărării comune și a evaluării în comun a amenințărilor de securitate.

Apoi, credem că fiecare cetățean își dorește libertatea, prosperitatea și securitatea pentru el și familia sa, iar aceste deziderate sunt mai lesne și mai ieftin de obținut împărțind cheltuielile și cooperând cu cei ce împărtășesc aceleași valori, în cazul de față cu membrii NATO. Acesta fiind și cel mai bun răspuns la ideea unor cheltuieli mari pentru apărare, dacă devii membru al Alianței. În fapt cheltuielile se împart între membrii Alianței, proporțional cu capacitățile, chiar dacă ele sunt efectul conștientizării principalelor amenințări și, evident, măsurilor responsabile de combatere a acestora, care ar putea arăta o creștere a cheltuielilor față de situația anterioară dar pentru o securitate mult mai importantă, responsabilă și conștinetă a populației statelor membre.

În fine, ideea creșterii gradului de atracție a loviturilor teroriste dacă ești membru NATO este de asemenea un rezultat al propagandei. Am văzut state nemembre NATO, fără perspective și fără nevoia de a deveni membri ai Alianței expuși amenințărilor teroriste ca și state NATO complet neamenințate vreodată direct de atacuri teroriste. În fapt, alegerea țintelor de către teroriști depinde de cu totul alte criterii, iar statele membre NATO nu sunt mai expuse sau mai puțin expuse decât alte state. Doar că măsurile de descurajare în

cadrul statelor alianței sunt mult mai importante, ca și măsurile de securitate comune, astfel că șansa ca un atac terorist să reușească este mult mai redusă.

Orice stat este expus și poate fi atacat, teoretic, de către teroriști. Însă apartenența la NATO reduce amenințarea ca efect al măsurilor de securitate și cooperării cu celelalte state aliante. Apoi trebuie realizat că atacurile teroriste au și o semnificație de natură simbolică. În consecință trebuie văzut de ce să atace cineva un stat din spațiul Est European, aliat NATO, cu sisteme de securitate compatibile cu cele ale celorlalte state Occidentale, când efectul acestor atacuri ar fi nesemnificativ, comparativ cu cel al atacurilor asupra statelor cele mai vizibile și recunoscute ca forțe militare și puteri globale.

1.3. Securitatea în bazinul Mării Negre

Regiunea Extinsă a Mării Negre este un concept legat de același proces de extindere a valorilor democratice, stabilitate și pace în Europa ca și cele apărute de UE și NATO. Vorbim despre o regiune în care guvernele doresc să realizeze pentru cetățenii lor securitate, modernizare și un standard de viață mai bun. Guvernele din regiune trebuie să față față criminalității transfrontaliere și amenințărilor date de reîncălzirea conflictelor înghețate.

Regiunea extinsă a Mării Negre este o punte a tranzitului comercial, de energie și transporturi, și nu o confluență oarecare, intersecție de frontiere între regiunile Europei, Asiei Centrale și Orientului Mijlociu Extins. Schimbările democratice au apărut în întreaga regiune și reformele sunt în curs. Totuși provocările la adresa stabilității, securității și prosperității sunt importante și este necesară asistența din partea organizațiilor internaționale precum UE – pentru reforme și dezvoltare economică - și a NATO pentru rezolvarea problemelor democratice

O hartă succintă de riscuri și amenințări caracteristice – elaborată deja la Kiev în 2004, de către statele regiunii, ar conține următoarele:

- conflicte înghețate(ce pot fi încălzite oricând cineva și-o dorește, vezi cazul Osetiei de Sud) – legate de riscuri convenționale
- evoluții legate de disparitățile economice
- conflicte de intensitate redusă
- trafic ilegal cu arme
- trafic de droguri și persoane
- migrație
- fenomenul terorist
- corupție instituționalizată
- impicările structurilor mafioate în comerț și trafic de tot felul

Soluția la problemele regionale extinderea conceptelor de securitate ce trebuie să includă integrare regională, democratizare, creștere economică, redefinirea politicilor de securitate, abordarea strategică a regiunii și relațiilor sale.

Abordarea strategică a Mării Negre în actualul context de securitate, ar trebui să vizeze următoarele direcții:

- oportunități deosebite de a depăși moștenirile strategice și a adopta noi modele de cooperare și dezvoltare durabilă.
- Două evoluții pot juca rol de catalizator: extinderea NATO și UE și politicile lor conjugate de pace și stabilitate au creat un proiect istoric larg de modernizare a regiunii Mării Negre.
- Militar, regiunea poate fi o platformă de proiecție a puterii și stabilității precum și una de proiecție a operațiunilor de menținere a păcii care pot ajuta regiunile adiacente.

1.4. Rolul Rusiei în vecinătatea sa apropiată și noile sale provocări

Rusia este marcată încă de o perioadă de incertitudini în legătură cu direcția de dezvoltare, a coabitării Putin-Medvedev. Potrivit evaluării americane a riscurilor și amenințărilor la adresa securității globale, de către directorul National Intelligence J.Michael Mc.Conell, majoritatea caracteristicilor din epoca Putin sunt menite să continue în perioada următoare - instituții slabe, corupție, creșterea autoritarismului.

Este posibil ca în perioada imediat următoare să se manifeste tentativa de schimbări sistemice în sensul diminuării puterilor Președintelui și a creșterii puterii premierului, inclusiv propunerea unei republici parlamentare, elemente ce pot sta la baza generării unor ciocniri între grupurile susținătoare și pot da naștere unor evenimente externe care să permită re poziționări sau, din contra, menținerea raportului instituțional cu schimbarea celui dintre persoane

Există și posibilitatea ca, în viitorul apropiat, relația din cadrul diarhiei de la Moscova să răbufnească în conflicte interne serioase, iar această perspectivă să introducă elemente de instabilitate majore în regiune.

Este foarte clar că astăzi se întrevăd o serie de elementele de renaștere a Rusiei. Mai întâi, economia rusă va continua să se extindă sub noua conducere, dar cu o rată mai redusă decât în ultimii 8 ani, din cauza constrângerilor de capacități limitate în special în sfera energetică. De asemenea în lipsa schimbărilor instituționale, investițiile străine și extinderea capacităților este puțin probabilă, în timp ce impactul aprecierii, în termeni reali, a rublei va limita și ea posibilitățile de creștere economică, pe seama deficitului de investiții – alungat și de ultimele evenimente din Georgia – dar și de dezvoltarea generală a economiei internaționale

Efecte negative pe termen mediu și lung vor continua să fie generate de căderea demografică pe termen lung și limitările investițiilor din cauza politicilor față de investitori și a gesturilor bruște și imprevizibile, a gradului înalt de risc al pieței ruse, limitarea investițiilor pe piața energetică, toate vor bloca dezvoltarea reală durabilă

Capabilitățile Rusiei în domeniile instrumentelor militare, de intelligence, diplomatice de comerț și energie vor fi utilizate din ce în ce mai mult ca instrumente de putere. Rusia se poziționează din ce în ce mai vizibil pentru controlarea rutelor și surselor de aprovizionare cu energie. Vedem și eforturile din ce în ce mai agresive – inclusiv cu mijloace militare, după cum am văzut în Georgia – pentru a controla, restricționa sau bloca tranzitul de hidrocarburi din zona Mării Caspice spre Occident și coridoarele Est-Vest, ca efect al politicilor energetice ale Rusiei.

Armata rusă a reușit să inverseze procesul de deteriorare a capabilităților militare ce a început înainte chiar de prăbușirea Uniunii Sovietice.

- Cheltuielile bugetare pentru Armată sunt proporționale cu creșterea bugetară de circa 7%.
- Armata a crescut numărul de unități cu viteză de reacție rapidă, și-a pregătit forțele terestre cu exerciții inclusiv de mobilizare și și-a angajat personal militar pe termen lung în unitățile de elită, evitând personalul din serviciul militar obligatoriu
- Moscova utilizează din ce în ce mai des potențialul său militar și și-l întărește forțele prin exerciții comune cu forțe externe și a crescut tempo-ul în Districtul Militar Caucaz, cu atenția fixată pe conflicte cu Georgia, exerciții menite să demonstreze dominația regională și să descurajeze implicarea externă în regiune.
- Rusia a utilizat lansări de rachete și avioane militare cu distanțe mari de independență în zbor și zboruri de antrenament în Oceanele Pacific, Atlantic și Arctic pentru a sublinia capabilitățile sale globale și relevanța militară

Totuși Armata se confruntă cu numeroase provocări și restricții, iar activitățile din ultimul timp nu ating încă nici pe cele din epoca sovietică. Demografia, morbiditatea calitatea recruților, toate erodează numărul și calitatea personalului. Capabilitățile nucleare sunt încă viabile dar industria militară rusă și celebrul complex militar-industrial sunt sub-utilizate, pierd în mod constant personalul specializat, au un deficit de utilaje și instrumente moderne în procesul de fabricație, se confruntă cu o creștere exponențială a costurilor materiei prime și a mâinii de lucru profesionistă și cu o scădere a furnizărilor de componente pentru industria militară. Iar noua criză economico-financiară globală, care a lovit puternic Rusia, amenință să altereze proiectele militare.

Interesantă este evoluția Rusiei și în privința conflictelor înghețate. Deși nu s-a soldat cu recunoașterea imediată a independenței Abhaziei și Osetiei de Sud, recunoașterea Kosovo anunță un asemenea pas după evaluarea strategică și aplicarea planurilor pe această dimensiune. Cele două regiuni se află în prim-planul acestei perspective de multă vreme. În Nagorno-Krarabah mor anual zeci de oameni la zona de contact, iar suspendarea de către Federația Rusă a Tratatului CFE dă un exemplu prost Armeniei și Azerbaidjanului care se pot relansa în cursa înarmărilor pentru un viitor conflict deschis.

1.5. Schimbarea naturii relațiilor internaționale

În afara evaluărilor curente a situației mediului internațional de securitate, nu poate fi ignorată o situație mai profundă care pune sub semnul întrebării nu numai situația și

schimbarea mediului de securitate, ci chiar schimbarea mai profundă a naturii relațiilor internaționale, a regulilor, normelor, tipologiei actorilor, a mecanismelor de acțiune ale acestora și scopurilor în cadrul internațional.

Care ar fi premisele de la care putem pleca pentru a vorbi despre 8 august 2008, ziua invadării Georgiei de către Rusia, dar și a deschiderii Jocurilor Olimpice de Vară de la Beijing, drept un nou 11 septembrie 2001, și despre schimbarea naturii relațiilor internaționale?

Argumente pentru

Argumentele pro ar fi câteva precedente ce ar așeza situația într-o postură comparabilă cu cea dinaintea războiului rece. Cum conflictul din Georgia se înscrie în rîndul războaielor hegemonice, în ciuda tentativelor de a crea aparența unei alte tipologii de conflict, există câteva consecințe imediate:

- înghețarea relațiilor NATO-Federația Rusă
- sancționarea actorului care a tulburat sistemul, prin metode diplomatice, secrete, de constrîngere, dar și prin câteva instrumente vizibile
- mișcarea unor capacități NATO pentru protejarea intereselor Alianței în Marea Neagră și în Georgia și blocarea escaladării conflictului în Crimeea și în jurul bazei Sevastopol.
- schimbări strategice la nivel regional, consemnate de vizita Președintelui României Traian Băsescu în Ucraina, Republica Moldova, Georgia, Azerbaidjan, Turcia, cu valorizarea axei strategice Rusia-Turcia susținută de România, în Caucaz, o nouă propunere de aranjament de securitate în Caucazul de sud, dar și spargerea blocadei turce la strîmtori și deschiderea Mării Negre, în momente strategice, trupelor navale ale NATO pentru a feri statele riverane de o confruntare directă cu Rusia și a echilibra raportul strategic, schimbarea condominiumului ruso-turc în Marea Neagră într-o înțelegere multilaterală cu asumarea responsabilității de către toți actorii regionali, inclusiv România și Ucraina.
- Reacții dure și preocupări majore ale statelor din regiune, ale statelor CSI, ale furnizorilor de arme către Georgia – amenințați pe diverse canale de purtători de cuvînt de rang inferior ai Moscovei – Israel, Ucraina, Turcia, SUA, România – cu excepția notabilă a Israelului unde amenințarea s-a făcut direct de către premierul rus Vladimir Putin cu vânzări de arme la Hamas și Hezbollah, respectiv Iran.
- Tot ca efecte directe, au reieșit în prim-plan slăbiciunile sistemului de decizie la nivelul Consiliului de Securitate al ONU, acolo unde Federația Rusă a blocat rezoluțiile ce calificau agresiunea armată împotriva Georgiei și utilizarea forței în conflictele internaționale
- Slăbiciunile inerente ale sistemelor de soluționare a conflictelor înghețate gestionate de OSCE în Osetia de Sud și ONU în Abhazia au dat lovituri puternice atât celor două instituții, blocate de veto-ul rus în gestionarea situației de conflict în care e implicată una dintre marile puteri din Consiliul de Securitate, dar a subliniat și ineficiența și formula depășită a sistemului forțelor de menținere a păcii în spațiul CSI, forțe ce conțin trupe ale „ambelor părți” – ale statului suveran și

- entităţii separatiste - şi forţe ruse, practic blocând soluţionarea conflictelor îngheţate şi acordând Rusiei poziţia unică de a „încălzi” conflictul când şi-o doreşte, menţinând astfel o pârghie importantă asupra statului suveran ce are trupe ruse de menţinere a păcii pe teritoriul său.
- Blocajele de natură instituţională a UE în materie de politică externă au fost subliniate, deopotrivă cu sistemul greoi de luarea deciziilor prin consens şi cu vacanţa instituţională europeană din luna august. Aceste slăbiciuni pot fi şi trebuie revizuite, dar UE este şi beneficiara principalelor oportunităţi: utilizarea PESA în conflictele îngheţate, ca forţe dementinere a păcii şi mecanism de reglementare a conflictului, rolul preşedinţiei franceze în oprirea focului, cu slăbiciunile de rigoare, necesitatea elaborării unei politici externe coerente şi capabile, fără a mai vorbi de oportunitatea de a determina un consens mai rapid în faţa ameninţării comune.
 - NATO şi-a dovedit şi el limitele şi divergenţele, dar a reuşit să ajungă repede la numitorul comun, să-şi probeze rolul şi forţa de instituţie de securitate credibilă, cu capacităţi importante de descurajare, care a reuşit să treacă repede peste divergenţe interne şi să ajungă la o soluţie convergentă. Şi aici oportunităţile sunt multiple pentru Alianţă, care-şi probează viabilitatea şi rolul în această parte a lumii, precum şi capacitatea non-violentă de a soluţiona conflicte prin descurajarea determinată de prezenţa sa militară. Oportunitatea poate fi preluată imediat atât de scepticii ucraineni cât şi de „neutrii” din Republica Moldova care pot vedea pe viu ce înseamnă Alianţa şi faptul că este, în regiune, singura soluţie credibilă de securitate.

Susţinătorii teoriei că ne-am afla în faţa schimbării naturii relaţiilor internaţionale anunţă şi Nouă Ordine Mondială, necesară din cauza intrării sistemului într-o dezordine ce conţine numeroase ameninţări:

- Nu s-a schimbat ceva major după războiul ruso-georgian, doar că toţii am realizat că NATO şi spaţiul euro-atlantic nu are instrumentele să facă Rusia să urmeze o anumită politică şi nici dacă s-a produs un derapaj, să o readucă la *status quo ante*. Nu există mijloace, deci avem de a face cu o criză a mijloacelor la nivel internaţional.
- În acelaşi timp avem de a face cu o criză a principiilor, o criză morală, pentru că toate regulile dreptului internaţional pe care le-a încălcat Rusia, Occidentul – cu semnificaţia sa largă, le-ar fi încălcat anterior.
- La nivelul UE şi NATO, când se formulează o decizie comună, aceasta reflectă numitorul comun al opiniilor statelor membre, care e foarte jos, fapt ce arată o criză instituţională majoră.
- Cele trei crize sînt circumscrise crizei relaţiilor internaţionale şi a dreptului internaţional.
- Nu ar mai fi valabilă, potrivit acestui curent de gîndire, nici pacea westphaliană, nici ONU, cu Charta sa, nici Conferinţa de la Helsinki cu principiile sale despre securitatea în Europa: nu mai sînt suveranităţi egale, nu se mai respectă regula neintervenţiei în afacerile interne, nu se mai respectă neutilizarea forţei pentru soluţionarea conflictelor, nu se mai respectă autodeterminarea doar pentru popoare-ci se extinde acest drept la minorităţi şi la alte forme de identitate

- ciudate, actorii nu mai sînt numai statele - ci și grupuri, minorități, persoanele, lumea e diferită.
- Nici regulile neproliferării nu s-ar mai respectă, după ultimul transfer de tehnologie nucleară de la SUA la India.

Există două posibilități: Prima ar fi încercarea de revenire la ordinea pierdută – fapt care nu ar mai fi posibil, deoarece Conferința de la Helsinki, de exemplu, nu ar mai putea avea loc și consensul obținut prin compromis fără odrinea bipolară. A doua ar fi realizarea unei Noi Ordini Mondiale, sau măcar Europene. Nu avem de a face astăzi cu un nou război rece, deși se pot regăsi anumite instrumente, ci am avea de a face cu sfârșitul Ordinii Unipolare – chiar dacă nu a fost efectivă, nu a fost niciodată acceptată unanim, și a fost asumată nuanțat chiar de către SUA – ci cu o dezordine în care se utilizează puterea, forța militară, instrumente militare, puterii sui generis, fiecare cum vrea, fără reguli și fără responsabilitatea acțiunii.

De aceea ar fi necesar să găsim restricții și reguli de utilizare a forței, să nu ne lăsăm în voia sorții utilizarea ei, ci să participăm la elaborarea noi ordini. Firește că pînă la o înțelegere care să presupună și responsabilitate, vom traversa crize, tragedii umane și statale. Este necesară o conferință internațională de reglementare a intervenției, situației noilor actori, etc. La noua conferință trebuie să participe toți cei interesați, să decidem ce facem cu actorii non-statali - că e vorba despre media, companii, persoane, trebuie stabilite drepturi, îndatoriri și responsabilități. Mecanismul ar trebui să ne dea o soluție de verificări și echilibre.

Argumente contra

Există și câteva argumente contra, care pledează pentru inexistența unei rupturi la 8 august în desfășurarea sistemului relațiilor internaționale. Este vorba despre cei ce văd capacitatea NATO și UE de a limita și stinge conflictul drept o eliminare definitivă a utilizării forței, după această experiență, însă argumentul se bazează pe varianta unei neescaladări a conflictului prin prezența navelor NATO în Marea Neagră și a netransmisibilității lui în Ucraina-Crimeea și în Republica Moldova – Transnistria. Or o asemenea variantă este nevalidată încă.

În plus, în cazul în care acceptăm neescaladarea în disputa geopolitică ruso-americană sau Rusia-NATO, utilizarea forței cu repetiție sau a altor tipuri de instrumente de către Rusia, pentru reafirmarea pozițiilor sale de hegemonie în regiune sunt semnale clare ale unei schimbări de paradigmă și a unei perioade de instabilitate și conflict pînă la o reșezare a raporturilor instituționale în relațiile internaționale, care să reflecte atât raportul curent de forțe cât și voințele și aspirațiile Rusiei de a reveni în prim plan.

La această oră, nici o soluție în Georgia nu este neaparat evidentă, nu știm ce înseamnă încă retragerea și dacă pe teren vor putea fi interpuși forțe internaționale de menținere a păcii. Or și acest pas contribuie la argumentele reale privind situația de schimbare în natura relațiilor internaționale.

În orice caz, noi opinăm asupra faptului că Occidentul – atât SUA, cât și NATO, UE sau statele individuale – dar și ceilalți actori internaționali au conștientizat amenințarea pe care o reprezintă Rusia la adresa păcii și stabilității sistemului actual, în condițiile punerii în discuție a poziției sale de superputere și a utilizării forței pentru a obține recunoașterea unor drepturi arogate în spațiul post-sovietic. Mai mult, considerăm că sistemul internațional se mișcă spre o nouă perioadă de turbulență, suprapusă celei introduse de actorii non-statali pe format asimetric, după 11 septembrie, o turbulență ce reintroduce conflictul deschis și utilizarea forței între actorii cu capacități militare majore, motiv pentru care abordarea Rusiei va fi multifacetată, cu paliere de comunicare și cooperare, cu paliere de competiție și cu paliere de confruntare și conflict. Pentru fiecare dintre aceste paliere fiecare actor major va dezvolta formule și instrumente adecvate de abordare a Rusiei, astfel că în „cutia cu unelte” ale fiecărui actor serios se vor afla toate categoriile de instrumente valabile în abordarea Rusiei pe diferitele paliere. În această nouă așezare a tablei de GO, fiecare piesă pre-poziționată își va avea importanța ei și va reprezenta o plus valoare pentru aliați și parteneri, astfel că orice piesă își va dobândi utilitatea ei într-un anumit palier de abordare a Rusiei.

Mai mult, această perspectivă va duce cu certitudine la nevoia de coerență decizională, instrumentală și instituțională atât în relația transatlantică – care-și acoperă, cu această ocazie, ultimele crăpături, cât și în cadrul NATO și UE. Introducerea unei politici externe comune a Uniunii și a unei Apărări capabile și consistente cu cea a NATO devin stringente conștientizate de cele două instituții.

Și în cazul exacerbării și întinderii conflictului, spirala escaladării poate duce la conștientizarea acestei situații de existență a unui competitor major ce a ieșit din sistem și care trebuie îndiguit, limitat în acțiuni și readus într-o formulă de stabilitate. Deci ultimele consecințe ale acestei „schimbări de sistem” sau chiar a naturii sistemului internațional sunt greu de identificat și e prea devreme, oricum, să facem evaluări cu șansă de verdict final.

Teza potrivit căreia nu ar exista o schimbare a Ordinii Mondiale, mai susține că natură a relațiilor internaționale este aceeași, magnitudinea schimbărilor se rezumă la simpla schimbare prin transformare și nu avem de a face cu o revoluție, cu o modificare de tectonicitate mare care să afecteze întregul sistem, ci doar cu schimbări ce mențin aceleași reguli și aceiași actori: mai mult, concluzii inflamatorii privind schimbarea naturii relațiilor internaționale ar veni de dragul mass media, care își bazează totul pe audiență și publicitate, deci nu neaparat pe adevăr. Dacă nu e sînge, nu se transmite, deci de aceea se mediatizează excesiv schimbarea Ordinii Mondiale, prăbușirea fostei ordini mondiale, schimbarea naturii relațiilor internaționale.

- Există schimbări, chiar structurale, schimbări ai acitorilor majori, dar se mișcă după aceleași reguli – cu aceleași rațiuni și au aceleași principii – cooperare, competiție și conflict/confruntare ca parte a jocului.
- Lumea rămîne wastphaniană, în care principalii actori sînt statele, care fac cît le permite puterea lor, sînt îndreptățite să ducă acolo și dreptul internațional care își află fondul și originea în ceea ce fac marii actori.

- Rusia își dorește reșezarea statutului său de putere, strategică, nucleară, politică, militară.
- SUA și ei își rearanjează puterea, dar unipolarismul a murit la mijlocul anilor 90 dacă a existat vreodată. Și în cazul războaielor din Golf, și în Afghanistan a fost vorba despre participarea unei largi coaliții, deci orice dorință de exacerbare a unui unipolarism este respinsă de toată lumea, de Statele Unite în primul rând, care nu-și doresc și nu și-au dorit niciodată o asemenea responsabilitate.
- Statele continuă să relaționeze unele cu altele prin prisma naturii puterii și a capabilităților proprii.

Modificări ale noilor strategii de securitate

Firește că nimeni nu are timp pentru ca teoreticienii să descopere sensul și răspunsul la întrebarea dacă avem de a face cu o schimbare a naturii relațiilor internaționale odată cu războiul ruso-georgian. Pragmatic și obiectiv, statele și actorii de securitate au drept formă de reacție o revizuire a strategiilor de securitate pe baza unui model de abordare care se impune în logica evaluării și planificării occidentale. Astfel, noile strategii trebuie să ia în calcul coexistența modelelor, a interpretărilor și concepțiilor concurente, în așa fel încât să poată preîntâmpina reacțiile bazate pe o altă teorie. În consecință, considerăm valabile următoarele teorii consistente între ele:

1. **Lumea este unipolară**, din punctul de vedere al securității și din punct de vedere militar. Aici superputerea incontestabilă este SUA, care a investit în mai bine de 10 ani dublul față de suma bugetelor militare ale toate statelor lumii în cheltuieli de cercetare științifică și tehnologică de natură militară. Lumea este unipolară și din punctul de vedere al valorilor și modelului spre care aspiră toate statele, democrația liberală fiind definitorie pentru Occident – în care intră și SUA, și Europa, dar și Japonia, Australia sau Coreea de Sud ca state ce au îmbrățișat același pachet de valori și sînt deținătoarele unui nivel de dezvoltare și de viață deosebit, spre care aspiră toate celelalte state.
2. **Lumea este unui-multipolară, cu periferie anarhică**. Uni-multipolară deoarece SUA nu acționează în sine ca superputere ci bazîndu-se pe o serie de puteri regionale, în plus, pentru că Occidentul în sine este foarte multipolar și neuniform ca formule de soluții concrete și opțiuni în chestiuni concrete. Tocmai democrația internă și cea din organisme și instituțiile create fac multipolarismul Occidental.
3. **Lumea este în post-tranziție ca forță de instabilitate**. Această teză susține că, în fapt, tranziția s-a încheiat, ceea ce avem acum este o situație finală post-tranzițională care este instabilă, este o societate de risc căreia i s-au adaptat un număr mare de cetățeni, în special tineri pînă în 40 de ani, care nu se mai leagă de bunuri imobile angajîndu-se la credite pe termen lung, care nu-și asumă identități și loialități perene ci doar pragmatice și momentane, care locuiesc în chirie, își iau lucruri de consum pentru perioada necesară – pe care le schimbă foarte repede - , care sînt gata să schimbe peste noapte locul de trai și locul de muncă fiind adaptabili în noul mediu mai sigur și mai profitabil unde au ajuns, adevărați cetățeni globali care nu sînt afectați de criza creditelor pentru că nu-și doresc case, nu se leagă de lucruri, sînt foarte activi și mobili, și se duc în spațiile cele mai

oferante pe două coordonate: minimum de risc sau maximum de oportunități, în funcție de caracterul propriu. Pentru cei mai degrabă familisti și care privesc starea de securitate drept condiție de viață, ei se mișcă spre zonele cu minimum de risc. Pentru cei aventurieri, pragmatici și înclinați spre căutarea câștigului maxim, se îndreaptă spre zonele cu maximum de oportunități, nu neapărat și cele mai sigure. Această nouă categorie influențează fundamental securitatea oricărui stat al lumii, actor realist chemat să se adapteze unei lumi post-moderne.

Considerarea celor trei moduri de a privi lumea sînt necesare pentru a putea crea o strategie adaptabilă situației contemporane. Evident că în sistem coexistă și actori de generația a doua – lumea bipolară – care-și orientează toată realitatea după modelul bipolar, fapt ce-i condamnă la situații în care nu mai înțeleg nimic și nu știu să reacționeze. Aste deoarece judecata nu se mai face maniheist, dihotomic, în două blocuri, în alb și negru, ci se face pe diverse niveluri care, în funcție de interesele în discuție, duc la schimbarea alianțelor și a taberelor opuse pe fiecare temă sau subiect în parte – reflex direct al democratizării lumii contemporane dar și a pragmatismului împins la extrem a statelor, chemate să satisfacă nevoile propriilor cetățeni. Tot în lumea contemporană nu putem să contestăm nici coexistența și a unor actori de generații anterioare, protostatali, structuri pseudostatale bazate pe clanuri, familii extinse și alte rădăcini dinaintea formării popoarelor sau a națiunilor, care nu au ajuns încă în modernism. Acestea realitate există în special în Africa, dar și în unele regiuni ale Asiei sau chiar în America Latină. Modul de abordare de către un stat sau de către întreaga comunitate internațională a fiecăruia dintre actori și a fiecărei teme trebuie să țină cont de stadiul de dezvoltare și percepțiile actorului în cauză.

II. Specificul securității în RM

2.1. Conceptul și bazele securității în RM

Republica Moldova se află într-o postură geopolitică de graniță, la frontiera NATO și a Uniunii Europene, în spațiul post-sovietic și în ceea ce Rusia continuă sau a reînceput să numească în documentele sale de politică externă „vecinătatea apropiată”, „spațiul canonic”, locuit de „cetățeni ruși” – în special prin acordarea de pașapoarte rusești locuitorilor din raioanele de răsărit ale Republicii Moldova – cetățeni pe care Moscova își dorește „să-i apere oriunde s-ar afla”.

Republica Moldova are o opinie cu totul nefinisată și inconsistentă – cu multiple nuanțe și diferențe între decidenții relevanți, dar și la nivelul percepției, declarațiilor și înțelegerii aceluiași actor relevant în decursul timpului - despre actorii globali și regionali UE, NATO, ONU și SUA. Continuă să dăinuie și o abordare prin prisma memoriei afective a Federației Ruse, fie că e vorba despre memoria apartenenței la o mare putere și a statutului de clasă privilegiată a minorității ruse și altor minorități aduse în funcții de conducere aici, fie de opresiunea și încălcarea drepturilor populației majoritare române/moldovenești prin impunerea unor lideri din afara republicii și maltratarea istoriei, limbii și identității naționale, inclusiv prin promovarea moldovenismului etnic de

sorginte sovietică, a accentuării diferențelor artificiale între o presupusă identitate moldovenească sovietică, apropiată a celei ruse, și identitatea națională românească.

Astfel, Uniunea Europeană este privită ca un instrument important pentru prosperitatea Republicii Moldova, cât timp aceasta oferă ajutoare și nu cere prea mult la reforme. În principiu, din solicitările Uniunii sînt îndepărtate imediat toate reformele pe care guvernării - comuniști sau “democrați” deopotrivă, în decursul timpului - le văd inutile sau chiar deranjante. Presiunile Bruxelles-ului privind acompanierea sprijinului umanitar și tehnic prin reforme adecvate a propriei societăți sînt suportate destul de bine, acceptîndu-se uneori verbal schimbări, dar fără angajamente ferme sau cu angajamente fără substanța aplicării lor. La limită, se adoptă legislația dar nu se mai aplică, se aplică secvențial sau sub o interpretare “originală” a autorităților de la Chișinău a prevederilor.

Totuși în relația cu UE - considerată mai benignă și pentru Chișinău și pentru Rusia – deci acceptabilă fără mari opoziții în relațiile bilaterale cu Moscova - există un consens național de orientare a țării pe această coordonată, opțiune validată prin decizia cvasiunanimă a Parlamentului. Acest pas a fost făcut deși nici populația, nici măcar majoritatea decidenților nu au imaginea reală a ce înseamnă asta. Cert este că, în urma rezultatelor modeste pe această relație, Republica Moldova a fost depășită de la distanță în seriozitatea față de reforme de către Ucraina, care negociază deja un Acord de Asociere cu UE, în timp ce Republica Moldova contemplează o perioadă de reflecție a Uniunii în privința viitorului mandat de negociere, perioadă ce riscă să se prelungească pînă după alegerile generale din martie 2009, în ciuda presiunii unor țări europene de grăbire a procesului.

În relațiile cu NATO, Republica Moldova are un Plan Individual de Asistență și Parteneriat – IPAP, cu angajamente relativ modeste și îndeplinire parțială a acestora. Mai mult, în ultima vreme, din cauza negocierilor cu Federația Rusă, relația cu NATO este cel puțin neglijată, dacă nu chiar declarațiile liderilor de la Chișinău pot fi chiar acuzate drept probe de nesianozitate. De remarcat că, la Chișinău, relația cu NATO este subordonată prevederilor constituționale ale neutralității și interpretării acestei neutralități prin prisma lipsei necesității de a avea o armată, lucru consemnat în Concepția Securității Naționale. Perspectiva aderării la NATO este respinsă oficial și este subiect de propagandă negativă, pe baza convingerii că se evită astfel ațîțarea resentimentelor ruse. În fapt, Republica Moldova pierde un instrument important de negociere și se prezintă fără instrumente de presiune la negocierile directe cu Rusia. De menționat că un singur partid care a intrat în parlament la ultimele alegeri – PPCD - și cîteva partide cu număr restrîns de parlamentari, construite după ultimele alegeri – PNL, PLD - au în program necesitatea aderării la Alianță sau măcar susțin reforma sectorului de securitate, în coordonare cu Alianța, menținerea forțelor armate la un nivel normal sau cheltuieli suficiente pentru asigurarea securității statului și a cetățenilor săi.

Dacă este să vorbim în termeni de securitate. La Chisinau UE si NATO sînt evaluați și în contextul caracterului limitat al capacităților militare ale acestor organizații/instituții sau a voinței politice de a folosi instrumentul militar pentru a-și proteja partenerii/aliații. Opiniile de la Chișinău sînt influențate substanțial, dacă nu decisiv, ca efect al

propagandei locale și a dominației spațiului informațional public de către posturile rusești de televiziune și de media rusă, aflate în logică de război de propagandă după criza din Georgia. Punctul 5 al Tratatului de la Washington este desconsiderat sau considerat neaplicabil “pentru cei mici”, în timp ce UE este considerată inefficientă în chestiuni de securitate din cauza disputelor interne și a neadoptării Tratatului Constituțional și a Tratatului de la Lisabona. Este clar că nici un stat nu beneficiază de umbrela NATO sau de clauza de solidaritate a UE atît timp cît nu e membru(iar Tratatul de la Lisabona nu este adoptat), iar aceste realitate ar trebui să determine mai degrabă preocupări ale decidenților din Republica Moldova pentru soluția de securitate prezentă și pe termen scurt, care pare să lipsească cu desăvîrșire.

Credem că efectul este generat și susținut și de lipsa de informații reale asupra modului în care funcționează NATO și UE – care au programe discrete și modeste de diplomatie publică în Republica Moldova – despre modul în care s-au desfășurat ostilitățile în Georgia și, în special, despre modul în care a fost stopată avansarea trupelor ruse către Tbilisi și au fost oprite schimburile de focuri. Aceasta este și rezultatul unui sistem de decizie în relațiile internaționale închis, în care dezbaterea publică nu cuprinde și pozițiile explicate ale Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene sau a celorlalți decidenți colaterali în procesul de decizie și elaborare a politicilor externe ale Republicii Moldova. Nu am avut nici măcar o reuniune de urgență a Parlamentului cu audierile necesare măcar clasei politice pe chestiunea georgiană, iar totul a fost considerat ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat sau, oricum, nu afectează Republica Moldova. Secretomania din fosta organizare sovietică persistă și încă joacă un rol important la Chișinău, împreună cu dependența totală de poziția Președintelui fără de care nimeni din sfera oficială nu îndrăznește să reacționeze sau să aibă poziții publice.

Neîndeplinirea IPAP din rațiuni nepolitice și din lipsă de resurse, cum se vehiculează în spațiile oficiale și ale experților, nu este credibilă, în contextul unor angajamente absolut neînsemnate financiar, dar și a modului brusc în care acest proces se declanșează la semnalul Președintelui Voronin, sau este suspendat la același semnal. Lipsa de resurse nu este astfel credibilă deoarece oprirea programului sau relansarea lui depinde exclusiv de poziția politică a conducerii statului și nu de resurse. Acest lucru poate fi resimțit din faptul că toate proiectele sînt stopate sau pornesc în același timp, indiferent dacă și cîte resurse necesită unele sau altele din programele cu NATO drept cofinanțare de la Guvernul Republicii Moldova. Și nu trebuie uitat că programele se referă la reforma sectorului de securitate al Republicii Moldovași nicidecum la avantaje directe ale Alianței.

Argumentul lipsei de resurse, care s-a dovedit neconsistnt prin analiza de mai sus, așează din nou reflectorul pe costuri. Și aici Republica Moldova riscă să fie privită drept un stat egoist, care nu dorește să-și cheltuiască resursele pe propria securitate, ci se manifestă ca un stat simbiotic, “cineva” fiind obligat să-i asigure, pe propria cheltuială, și securitatea. Postura este foarte periculoasă pentru că, pe de o parte aceasta așează sub semnul întrebării independența Republicii Moldova, deoarece acest tip de comportament poate fi lesne interpretat drept opțiune strategică. Este evident mai simplu să ai securitatea asigurată de Federația Rusă, care ți-o propune “fără condiții, costuri și

reformelor”, dar cu abandonarea elementelor de independență și a opțiunii liber exprimate în domeniul soluțiilor de politică externă, securitate și apărare, decât să optezi pentru a face eforturi, a reforma, a-ți asuma costuri enorme pentru propria securitate sau a te alătura statelor care o fac la fel, prin asigurarea în comun a securității și împărțirea costurilor acesteia, dar în condiții extreme de stricte.

Evident că, pe această logică, opțiunea securității asigurate de Rusia va avea câștig de cauză în fața variantelor colective și a reformelor instituționale necesare pentru a te alătura NATO și UE. Pentru că e mai simplu să stai în brațele Rusiei, fără nici o cheltuială de securitate – UE și NATO nu te vor ataca, pentru că sînt civilizate, și respectă regulile jocului – decât să suporti costuri și reforme dureroase pentru a fi pe picioarele proprii. Această abordare aduce însă, și ea, costuri indirecte și ascunse enorme Republicii Moldova, incomparabile față de cele pe care nu și le asumă prin opțiunea alternativă, costuri ce sînt atît de prestigiu – lipsa investițiilor pentru propria securitate – dar și costuri directe, prin îndepărtarea investițiilor, creșterea gradului de risc financiar al țării în opinia agențiilor de rating. Pe lîngă aceasta, alte costuri vin, pe termen mediu și lung, prin poziționarea ca vulnerabilitate în primă fază, risc și în perspectivă chiar amenințare pentru securitatea tuturor vecinilor săi, Ucraina, NATO, UE, România.

ONU și OSCE sînt de menționat aici pentru că sînt organizații cărora Republica Moldova le aparține, sînt privite cu o încredere mult prea importantă de către guvernarea de la Chișinău comparativ cu capacitatea de acțiune a acestora în lumea contemporană, în special după războiul ruso-georgian. Normativismul este o soluție pentru statele mici, dar apărarea prevederilor dreptului internațional și respectarea acestor reguli de comportament nu trebuie să transforme actorul într-un naiv contemplator al prăbușirii sau transformării sistemului relațiilor internaționale, și este în atribuțiile conducătorilor și ale statului însuși să-și pregătească instrumentele necesare asigurării propriei securități și pe cea a cetățenilor săi, chiar și numai pentru a fi credibil și atractiv acestora.

În fine, Federația Rusă este privită în continuare prin prisma clișeelelor post sovietice, drept Centru, cu interese majore în regiune, cu legături economice de netrecut, cu forță dominantă căreia nimeni nu-i poate limita acțiunile și opțiunile. Iar după războiul ruso-georgian, este constatat și comportamentul său mai agresiv, iar amenințările sale cu utilizarea forței sînt pe deplin credibile. Însă lipsa de reacție adecvată și oportună pe direcția securității la Chișinău riscă să devină periculoasă, odată ce acest comportament poate fi evaluat ca transformînd Republica Moldova într-un cap de pod al Rusiei în spatele Ucrainei și la granița NATO și UE, fapt ce o poate pune în posturi de securitate extreme de delicate tocmai pentru că refuză (sau este împinsă) să nu-și dezvolte capacitățile proprii de apărare și de asigurare a securității. Iar opțiunea abandonării sau concesiunii acestor atribuții ale statului către Federația Rusă nu face decât să ducă la forme de suveranitate limitată, cu alterarea și influențarea categorică a opțiunilor de politică externă, apărare și securitate și cu costuri majore în raport cu credibilitatea, legitimitatea conducerii, atractivitatea statului.

Nici relațiile Republicii Moldova în cadrul GUAM nu sînt din cele mai bune, din aceleași motivații, ale negocierilor cu Moscova, liderii de la Chișinău evitînd reuniunile

organizației. Aceeași percepție a necesității agravării relațiilor cu România, tensionării lor pe motive identitare pentru a putea negocia cu succes cu Moscova joacă un rol important în relațiile cu vecinul său din NATO și UE. În plus, persistă conflictul separatist în raioanele de răsărit ale Republicii Moldova, acolo unde abordarea este mai degrabă visătoare și naivă, în timp ce negocierile și pertractările de la Moscova nu se anunță fructuoase în viitorul apropiat. O schimbare serioasă în sens negativ a intervenit cu certitudine în special după evenimentele din Georgia și instalarea scutului antirachetă și a rachetelor Patriot în Polonia, motiv pentru care prezența militară rusă în regiunea separatistă s-ar putea chiar amplifica, prin amplasarea unor capacități militare majore, în afara tipurilor de armamente agreate prin Tratatul Forțelor Convenționale și prin acordurile OSCE sau bilaterale.

În actualul context internațional tensionat și mai degrabă confrunțional, orice eveniment poate dobândi relevanță în regiune și poate avea impact direct sau indirect major asupra securității Republicii Moldova. De aici și necesitatea reconsiderării formulelor, mijloacelor și posibilităților de reacție și contracarare a amenințărilor la adresa securității naționale, directe sau prin ricoșeu.

2.2. Concepția și strategia de securitate națională

Concepția de securitate națională este un document elaborat după criteriile occidentale la origine. Definiția securității este cea a școlii europene de la Copenhaga, a lui Barry Buzan, cu 5 dimensiuni, la care se adaugă elemente din protecția infrastructurii critice și ale infrastructurii informaționale critice ale școlii elvețiene de la Zurich, la care se adaugă lecțiile învățate din atacurile cibernetice din Estonia și Georgia precum și prevederile pe această direcție ale documentelor finale NATO de la Riga și București în materie.

În ciuda numeroaselor școli de gândire, documentul, la fel ca și strategia propriu-zisă, discută triada riscuri-amenințări-vulnerabilități, utilizând practic criteriile din școala NATO sau occidentale. Dispar astfel referiri la pericole sau preocupări, precum și la alte elemente clasice gândirii militare de tip sovietic sau altor modele.

Mai mult, Concepția este și mai evoluată și asumă drept obiecte de securizat nu numai statul, cetățenii – securitatea umană și individuală – ci și societatea – securitatea societală. Lipsesc însă din tot cuprinsul Concepției și a Strategiei elementele și mijloacele de protejare, planificarea pentru această dimensiune lipsește cu desăvârșire, inclusiv zona resurselor sau a calendarului securizării societății, de exemplu. Nu mai spunem că o asemenea direcție este contrazisă de opțiuni și legi practice adoptate în același timp cu Concepția și cu elaborarea Strategiei de către aceeași guvernare, precum este legea limitării drepturilor deținătorilor de dublă cetățenie, lege criticată de UE și de Consiliul European. Dealtfel, din spațiul lucrurilor fundamentale și simple pe care și le putea propune Concepția lipsește, de exemplu, un angajament pentru ridicarea monitărării Consiliului European pe chestiunile democratice, monitorizare care durează din 2002 și care este incompatibilă cu atingerea criteriilor de la Copenhaga pentru solicitarea integrării în Uniunea Europeană.

Conceptul imită, la fel ca și Strategia, elementele din Strategia de Securitate Europeană, documentul Solana din 2003, prin aceasta copiind exact amenințările (în ciuda proiectelor deja existente și a iminentei revizuirii a strategiei europene în virtutea ultimelor schimbări ale situației de securitate și mediului internațional de securitate). Mai mult, tot pe model european, Conceptul, ca și Strategia, realizează simbioza ciudată și nefuncțională la nivel național realizată de Uniunea Europeană prin reunirea Politicii de Apărare și cea de politică Externă sub același pilon.

Dacă în cazul PESC și PESA rațiunea venea de la forma de luare a deciziilor, în context european, precum și de la formula istorică de elaborare a acestor politici europene, mai întâi PESC, apoi PESA, în cazul Concepției și Strategiei Republicii Moldova rațiunea vine, în mod eronat, de la ideea centrală a neutralității, înțeleasă greșit drept soluție de securitate, și de la nevoia de a obține recunoașterea acestei neutralități (din nou, în sens de garanții) precum și de la ideea lipsei necesității forțelor armate cu altă destinație decât operațiuni internaționale sau stoparea inamicului pînă la intervenția comunității internaționale.

Ambele idei sînt atît eronate cît și depășite. Astfel, neutralitatea, chiar recunoscută, nu poate ține loc de soluție de securitate pentru că respectarea ei ține de nevoia directă a unui actor major sau altul, dupăcum a arătat-o istoria. Mai mult, există deja trupe străine pe teritoriul Republicii Moldova care nu vor fi îndepărtate de neutralitatea recunoscută, iar existența lor reală este incompatibilă cu modelul ideal ce încearcă a fi utilizat. Și încă, punînd neutralitatea în prim planul strategiei de securitate înseamnă o supra-valorizare a acestui aspect ce riscă să devină limitativ în condițiile nevoii de asigurarea reală a apărării teritoriului, chiar și numai a celui aflat sub controlul autorităților legitime de la Chișinău.

Este de înțeles pînă la un punct, gîndirea potrivit căreia „neutralitatea” sau „demilitarizarea completă” ar putea fi soluții, în primul caz dacă ea ar fi garantată și ar fi respectată internațional, în al doilea caz prin faptul că zona principală militarizată se află, în fapt, în raioanele de răsărit, separatiste, ale Republicii Moldova. Însă ideea neutralității este excesiv fetișizată de autoritățile de la Chișinău iar cazul demilitarizării complete nu este nici realistă, iar aprobarea unei asemenea opțiuni nu înseamnă automat și respectarea ei. Chiar dacă am ajunge acolo, o soluție de securitate tot ar lipsi, am avea doar un spațiu oficial demilitarizat, dar în care civilii au arme, amenințările sînt aceleași dar lipsesc instrumentele de combatere a lor. În formatul său ideal, ar deveni un *no man's land* militar care poate fi preluat fără probleme, în foarte scurt timp, de orice formațiune paramilitară, teroristă, de mercenari ce și-ar propune acest lucru.

2.3. Strategia de apărare

Elementele cunoscute ale Strategiei de Apărare și nevoia de revizuire și analiză strategică a apărării situează Republica Moldova în prim planul evoluțiilor teoretice ale domeniului. Mai mult, conținutul este mult mai bun, în acest proiect, chiar decît Concepția sau Strategia de Securitate. Documentul este la zi cu toate chestiunile moderne la nivel global, evaluarea mediului internațional de securitate este mult mai bună – și mai recentă,

data elaborării sale fiind probabil după războiul din Georgia. Totuși documentul este încă tributar limitelor impuse de Concepția Securității Naționale, deși neutralitatea nu mai apare ca o condiționalitate sine qua non iar unica fractură apare la nivelul nevoilor probate de amenințările în discuție și resurselor de care dispune astăzi Apărarea și capacitățile pe care are nevoie să le completeze și care amenință să utilizeze multe bugete anuale ale Apărării pînă la satisfacerea lor.

Analiza nu ne spune decît modul de efectuare și nu soluția majoră, aceea a necesității reducerii forțelor sau, din contra, a consolidării forțelor armate. Separatismul este recunoscut drept principala amenințare dar apărarea teritoriului, chiar și numai a celui aflat sub controlul autorităților legitime, lipsește cu desăvîrșire din evaluare, dar și din calibrarea forțelor necesare pentru această dimensiune.

Evaluarea supalicitează încă rolul instituțiilor internaționale și regionale de securitate precum ONU și OSCE, rămîne critică la slăbiciunile și limitele UE pe acest domeniu și ignoră complet NATO sau opțiunea apărării colective menținînd doar o relație pur formală, așa cum este ea relevantă la nivelul Concepției Securității Naționale.

În ciuda standardului extrem de ridicat al Analizei Strategice, a evaluărilor realiste (cu limitele menționate) și a instrumentarului teoretic utilizat, aici întîlnim referințe la „pericole” și nu la amenințări, așa cum le stipulează atît Concepția cît și Strategia Securității Naționale în forma sa de proiect. Evaluările sînt realiste și la acest capitol dar nu sînt reflectate mai departe în conținutul evaluării ulterioare și mai ales la capitolul de planificare a forțelor necesare pentru îndeplinirea sarcinilor ce revin chiar și numai potrivit acestor prevederi (fără apărarea teritoriului). Susținerea din exterior a regimului separatist, „sprijinul permanent politic economic și militar” precum și „prezența trupelor străine” pe teritoriul Republicii Moldova, stipulate explicit sub mențiunea conceptului vetust de „pericol”, nu își are corespondentul în dimensionarea resurselor necesare apărării sau a categoriilor de forțe sau capacități militare necesare pentru a contracara sau a diminua efectele posibile ale acestor „pericole”.

Obiectivele trasate de proiectul de document pentru Forțele armate sînt apropiate de evaluare corectă și completă a situației (cu excepția apărării teritoriului) însă nu același lucru putem spune despre dimensionarea forțelor și capacităților tehnice necesare. Este salutară abordarea teoretică și practica comparativă a elaborării documentelor aferente, fapt ce lasă pentru documente ulterioare de detaliu stabilirea reală a dimensiunii resurselor, chiar dacă ele ar fi trebuit să se regăsească în analiza strategică. Faptul este explicabil prin limitările politice și de tactică aferente.

Este de remarcat faptul că documentul este cel mai bun, în forma de proiect în care îl cunoaștem, comparativ cu toate celelalte documente din spațiul securității Republicii Moldova. Chiar și în această formă, considerăm că adoptarea lui e un pas important înainte pentru Apărarea și securitatea Republicii Moldova, în contextul concret al opțiunilor politice anunțate și al limitărilor date de Concepția Securității Naționale în forma adoptată.

2.4. Legea secretului de stat

Intrată deja în dezbateri parlamentară, legea în sine este un pas important înainte față de situația absenței unei asemenea legi sau a utilizării prevederilor din legi vechi, deja depășite, unele datînd din practica Uniunii Sovietice. Documentele sînt oricum compatibil cu cele ale statelor NATO și, din nou, întrunește majoritatea elementelor teoretice cele mai avansate la nivel mondial.

Cîteva observații generale sînt de făcut:

- problema lipsei accesului la informații clasificate a persoanelor ce dețin dublă cetățenie, ceea ce marchează o discriminare clară și blocarea accesului la funcții publice a acestor cetățeni, în paralel cu instituționalizarea prezumției de vinovăție pentru încălcarea securității statului de acești cetățeni. Mai mult, chiar dacă adoptarea acestor elemente a fost îndreptată de către autoritățile de la Chișinău împotriva deținătorilor de cetățenie română, efectele secundare blochează definitiv reintegrarea regiunii transnistrene.
- clasificarea cu 4 tipuri amestecă sectorul uzual, de serviciu, al căror garantori trebuie să fie autoritățile instituționale, cu cele cu grad de clasificare de stat, celelalte trei.
- durata clasificării este mult sub nivelul uzual în statele NATO/UE (50 de ani pentru toate cele de stat în cazul majorității statelor, 30 de ani în Marea Britanie, 20 de ani în SUA). Mai mult, diferențierea termenului de declasificare este inedită, chiar dacă nu contrară unor reguli generale.
- clasificarea dosarelor personale la 75 de ani este conformă cu legile arhivelor din statele membre UE.
- pe fond, legea are probleme în materia stabilirii autorității de clasificare și declasificare. Din text ar rezulta un rol prevalent al SIS și nu al autorității emitente, responsabilă, în sistemul occidental, cu atribuirea gradului de clasificare și cu eventuala declasificare. Introducerea directă a termenului de clasificare în lege (în general rezervat unei legi generale a arhivelor, nu documentelor clasificate) limitează acest atribut al autorității emitente. Mai mult, în timp ce SIS i se atribuie un rol de responsabilitate majoră și excesivă, comparativ cu cel de asistare și de ocrotire a circulației documentelor clasificate ce are loc în alte state la instituțiile titulare de aceste responsabilități.
- mai mult, aceste termene exclud posibilitatea obiectivă a emitentului de a stabili momentul oportun al declasificării în funcție de necesități – care poate excede termenle indicate, și acest lucru se întîmplă curent cu un număr restrîns de documente clasificate - sau de faptul circulației libere în media sau public a conținutului documentului, fapt ce-l face automat declasificat.
- există impresia clară din lege că SIS are un rol special și el nu intră, cu documentele sale, în aceleași reguli de clasificare ca celelalte instituții. Acest lucru îl singularizează, lucru negativ. E adevărat că astfel se compensează ideea respectării unui termen prestabilit pentru clasificarea unor documente ale unui serviciu de informații, care ar trebui să decidă singur cînd un dosar poate fi dezvăluit și cînd nu, în unele cazuri documentele avînd și formule de distrugere sau de clasificare sine die.

Articolul 28 este unul fundamental greșit. El atribuie acces la secretul de stat persoanei aleasă sau numită într-o funcție publică unde are nevoie de acces, fapt ce deschide drumul unor incidente de securitate și a unor căi de „spionaj oficial”. Această prevedere

este eronată cu excepția cazului în care alegerea sau numirea unei persoane în aceste funcții nu este condiționată de verificarea și eliberarea certificatului de securitate. În acest caz prevederea devine caducă. Însă în condițiile exceptării de la acces a persoanelor cu dublă cetățenie și a legii ce interzice accesul la funcțiile publice numite și alese persoanelor cu dublă cetățenie – după cum menționam, un abuz, o încălcare a dreptului acestor persoane, ușor atacabilă la CEDO – prevederea este și contradictorie cu această situație. Formula optimă și consacrată este cea a eliberării certificatului de securitate după toate regulile, fără excepție, iar nerespectarea acestor reguli face imposibil schimbul de informații clasificate cu țările NATO și UE și cu aceste instituții. Mult mai corectă era pur și simplu utilizarea exactă a prevederilor din cadrul acestor organizații, fapt ce evita necesitatea revizuirii imediate a acestei legi.

2.5. Statutul de neutralitate și Transnistria

Statutul de “neutralitate permanentă” rămîne piatra nodală și o permanență a arhitecturii de securitate a Republicii Moldova. Totuși acest statut nu reflectă nici realitatea de pe teren, nici nu reprezintă o formulă consacrată internațional, nici nu are o explicitare concretă. De aici un set de confuzii ce se perpetuează de la Concepția de Securitate Națională la toate celelalte documente ale Republicii Moldova, inclusive la unele documente de poziție în materie de politică externă.

Sorginta acestui concept este, evident, legată astăzi de situația din raioanele de răsărit ale Republicii Moldova, regiunea numită formal Transnistria. Însă la momentul adoptării Constituției din 1994, nu există nici o dezbatere reală, nici explicitarea conceptului, nici măcar argumentarea poziției. Putem să credem astăzi că, odată ce conflictul nistrean se derulase, el ar putea sta la baza rațională a adoptării acestui concept. Nu există nici o fundamentare iar argumentarea naturală din conținutul ideii este și ea absentă, iar cea presupusă are accente dramatice de utopie.

Credem că prezența conceptului neexplicat a fost inspirată din exterior pe un teren fertile al acceptării ei, în contextual propagandei sovietice privind “lupta pentru pace” și a promovării valențelor pozitive ale “neutralității istorice” care era făcută de blocul statelor socialiste și de Tratatul de la Varșovia – la fel de nepacifist ca și blocul opus, la acea vreme, și lesne utilizator de forță în soluționarea conflictelor – dar și de Grupul celor 77 de state nealiniat. Mai mult, cum Charta Națiunilor unite prevedea neutilizarea forței în soluționarea conflictelor internaționale, conducătorii de atunci ai Republicii Moldova au asumat, în mod flas, faptul că și reciproc ar fi adevărată, respective dacă te autodeclari neutru nu ai parte de amenințări și conflicte și, mai mult chiar – consecință absurdă – nu ai avea nevoie nici de forțe armate (element inclus în pachetul propus spre negociere pentru soluționarea problemei nistrene).

Cum am putea crede astăzi că menționarea unui asemenea concept într-un document, chiar acceptabil, ar produce automat și efecte în retragerea trupelor ruse din Transnistria sau dezangajarea trupelor paramilitare ilegale din regiunea separatistă. or acestea sînt principalele “pericole” menționate în proiectul de Analiza Strategică a Apărării.

Mai mult, și “efectul benefic” pe care l-ar avea poziția de neutralitate în cazul conflictului nistrean s-a vădit a fi o utopie chiar și în perioada în care regiunea separatistă nu avea un rol direct în situația internațională, ci era menținută doar pentru că “Rusia putea să o facă” iar ceilalți parteneri ai săi în securitatea europeană nu puteau să o oblige în nici un fel să-și schimbe atitudinea și să respecte angajamentele din cadrul documentului final al summitului OSCE de la Istanbul, legat direct de Tratatul Forțelor Convenționale în Europa.

Dacă un asemenea pas nu a fost posibil în perioada când Rusia era slabă, când regiunea nistreană nu avea un rol strategic sau o utilitate în viziunea de securitate a Federației Ruse iar Tratatul revizuit privind Forțele Convenționale în Europa era în vigoare, cum ar putea el să-și dovedească utilitatea astăzi, când Federația Rusă s-a autosuspendat din Tratatul CFE revizuit (fapt ce face caduc documentul), când Rusia a revenit în forță la dorința de a-și afirma un statut de putere regională și globală și când regiunea separatistă are un rol strategic în geopolitica rusă, în politica externă și de apărare a Rusiei?

Mai există un element care trădează acest fapt: reintegrarea teritorială ar trebui să fie urmată de o integrare a instituțiilor de forță din regiunea separatistă în structurile de forțe legitime ale Republicii Moldova. Cum se va face aceasta, cu ce resurse și mijloace, pe baza cărei experiențe și expertise, în ce interval de timp, cu ce destinație a elementelor ce vor fi reduse din spațiul structurilor de forță separatiste, acest lucru nu ni-l dezvăluie nici Concepția sau Strategia de Securitate Națională, nici celelalte documente în dezbatere. Din contra, impresia creată de aceste documente și de “uitarea” acestui element fundamental și al amenințărilor, riscurilor și vulnerabilităților aferente acestei situații, ori a planificării costurilor și programelor necesare realizării lui, a finanțării capacităților aferente dezideratului real al reintegrării.

Mai mult, și alte elemente complementare reintegrării teritoriale lipsesc din toată această planificare, elemente care se referă la alte instituții și structuri din formula administrativă existentă. Această trecere sub tăcere arată fie consacrarea unor atribute acordate noii autonomii, contrar Legii din 2005 și chiar a prevederilor din Pachetul trimis de Republica Moldova drept ultimă propunere către Moscova și Tiraspol, fie evitarea cuantificării acestor elemente, fie pur și simplu considerarea situației curente care s-ar prelungi pe o perioadă nedeterminată, măcar cât va funcționa actuala Concepție și documentele aferente. Firește că situația e contrară ultimelor poziții apărute de Președintele Vladimir Voronin în fața NATO, chiar dacă ea ar fi consistentă cu pozițiile anterioare, lansate imediat după alegerile din 2005. Situația necesită o clarificare urgentă și o revizuire conformă cu această clarificare a tuturor documentelor de securitate.

III. Harta riscurilor și amenințărilor de securitate în Republica Moldova

3.1. Metodologie, definiții și utilitate practică

În cele ce urmează, ne propunem să arătăm cum se realizează o hartă a riscurilor și amenințărilor de securitate ale unei țări. Drept metodologie am folosit mai întâi o prezentare a substanței și rațiunii instrumentului de Hartă a riscurilor de securitate, precum și listarea principalelor riscuri și amenințări la adresa securității pe cele câteva etaje – amenințări de natură globală, amenințări locale și regionale specifice, raportate, firesc, la formula de definiție și conceptul de securitate adoptat și, în fine, vulnerabilități și disfuncționalități ale Republicii Moldova.

Această abordare probează limitele și găurile din Concepția de Securitate a Republicii Moldova precum și vulnerabilitatea soluțiilor oferite, care oscilează între naivitate, necunoaștere, subestimare sau pur și simplu calcul politic, pentru a subdimensiona sau supradimensiona resursele alocate în special poliției și agențiilor de intelligence orientate mai degrabă împotriva populației și subdimensionarea interesului și resurselor pentru Armată și alte componente hard necesare pentru securitatea Republicii Moldova – structuri antiteroriste, agenții antidrog, structuri anticorupție, etc.

Definiția securității

O hartă a riscurilor și amenințărilor la adresa securității Republicii Moldova trebuie să se bazeze pe o definiție acceptată a securității, pe un pachet de riscuri și amenințări de natură globală - efect al percepției comune a amenințărilor globale, dar și pe un set de riscuri și amenințări regionale și specifice.

Concepția securității naționale a Republicii Moldova, în ciuda numeroaselor neajunsuri și limite, asumă faptul că în categoria riscurilor și amenințărilor intră atât cele globale, comune, cât și cele de natură regională și locală. Mai mult, același document menționează, în capitole separate, tipuri de amenințări de natură militară, economică, socială, de mediu, le evită pe cele politice și societale, menționează laolaltă amenințări simetrice și asimetrice, ca și amenințări la adresa securității în domeniul tehnologiei informațiilor.

Dina cest punct de vedere, reiese că Republica Moldova se alătură Uniunii Europene și NATO în a accepta drept definiție a securității pe cea a Școlii Europene de la Copenhaga, reliefată de Barry Buzan, cu cele 5 componente ale securității – militar, politic, economic, social, de mediu – cu rafinările ulterioare – securitate națională, securitate societală și securitate umană. Totuși modelul suferă din aplicarea secvențială la condițiile concrete ale securității Republicii Moldova sau ignorarea unora dintre amenințări, ca și prin ignorarea altor elemente și tratarea superficială și succintă a multora dintre riscuri și amenințări.

3.2. Riscuri și amenințări de natură globală

În privința amenințărilor și riscurilor globale, principalele riscuri și amenințări ce se regăsesc și în Strategia de Securitate a UE, și în Conceptul Strategic al NATO, adoptată la summitul NATO de la Washington 1999, și în strategia de securitate a României și Ucrainei, ambii săi vecini. Acestea sunt:

- Terorismul internațional
- Proliferarea armelor de distrugere în masă
- Conflictele regionale
- Existența unor structuri statale slabe (*weak state*) sau eșuate (*failed states*) sau a riscului transformării unor state tinere în asemenea forme statale
- Crima organizată

Aceste amenințări se pot potența reciproc și ele au relevanță pentru orice tip de stat. Astfel, terorismul internațional, structurat în rețele transfrontaliere, reprezintă cea mai gravă amenințare la adresa vieții și libertății oamenilor, a democrației și celorlalte valori fundamentale pe care se întemeiază comunitatea democratică a statelor.

1. **Rețelele teroriste internaționale** au acces la tehnologia modernă și se pot folosi de transferuri bancare și mijloace de comunicare rapide, de infrastructura și asistența oferite de organizații extremiste, de suportul criminalității transfrontaliere ori de sprijinul regimurilor corupte sau incapabile să guverneze democratic. Ele pot provoca pierderi masive de vieți omenești și distrugerii materiale de mare amploare, în timp ce, prin accesul posibil la armele de distrugere în masă, consecințele acțiunilor lor pot deveni devastatoare.

Caracterul deschis al societăților democratice moderne, ca și modul complex și contradictoriu în care se manifestă diferite aspecte ale globalizării, determină ca atât fiecare stat în parte, cât și comunitatea internațională, în ansamblu, să rămână vulnerabile în fața terorismului internațional. Din aceasta cauză, imperativul contracarării acestui flagel și al cooperării forțelor democratice, pentru contracararea lui - inclusiv prin acțiuni comune desfășurate în zonele care generează terorism - constituie o cerință vitală.

2. **Proliferarea armelor de distrugere în masă** se referă, în principal, la armele nucleare, chimice, biologice și radiologice și constituie o altă amenințare deosebit de gravă, sub raportul potențialului de distrugere, în condițiile în care accesul la astfel de mijloace devine tot mai ușor din punct de vedere tehnologic, iar tentația dobândirii lor sporește amenințător.

Unele state posesoare dezvoltă noi tipuri de mijloace de luptă, în timp ce se amplifică preocupările pentru perfecționarea mijloacelor de transport la țintă, în primul rând rachetele purtătoare. Posibilitatea folosirii unor astfel de mijloace în cadrul operațiilor militare nu poate fi ignorată. Eficiența controlului unor guverne asupra mijloacelor de luptă existente, componentelor în curs de realizare și tehnologiilor de fabricație scade alarmant. Concomitent, scad garanțiile legate de comportament responsabil al autorităților ce intra în posesia lor, îndeosebi în cazul regimurilor animate de ideologii politice sau religioase extremiste.

Riscul de disoluție a autorității administrației centrale sau de evoluție anarhică a unor state posesoare de arme de distrugere în masă este important, ca și autoritatea redusă exercitată de unele guverne asupra structurilor militare, precum și existența unor regiuni

află în afara controlului statal, favorizează dezvoltarea pieței negre pentru astfel de mijloace.

3. Conflictelor regionale și separatiste sunt o permanență în spațiul est European și post-sovietic, în pofida evoluțiilor pozitive din ultimul deceniu și jumătate, evoluții care au făcut din Europa un loc mai sigur și mai prosper. Aceste tipologii de conflicte etnice, religioase sau separatiste au puternice implicații pentru pacea și securitatea regională și europeană.

Produs al dezmembrării, mai mult sau mai puțin violente, a unor state multinaționale din zonă, conflictele inter-etnice sau religioase au un puternic substrat politic și reprezintă o amenințare gravă la adresa securității regionale, chiar dacă, în urma unor importante eforturi ale comunității internaționale, majoritatea acestora sunt ținute sub control. Totuși nu poate fi ignorată posibilitatea ca aceste conflicte înghețate să poată fi potențate de administratorul sistemului de menținere a păcii, și reprezintă o amenințare la adresa integrității teritoriale a statelor noi apărute în Europa.

Mai mult, soluții ale acestor conflicte ce ar compromite independența, ar impune formule de suveranitate limitată sau control a unor prerogative ale statelor precum cele de a-și alege liber și de sine stătător soluțiile de securitate, prosperitate și alianțe, toate acestea rămân amenințări pe termen lung la adresa securității statelor din regiune, ale statelor din întreaga lume.

Prin numărul lor mare, aceste conflicte - alături de alte stări tensionate, tendințe separatiste, dispute teritoriale și situații de instabilitate - generează incertitudine, determină irosirea resurselor și perpetuează sărăcia. Ele alimentează, de asemenea, alte forme de violență și criminalitate și favorizează terorismul.

4. Criminalitatea transnațională organizată reprezintă o amenințare globală în evoluție, care a dobândit capacitatea de a influența politica statelor și activitatea instituțiilor democratice. Ea constituie atât o expresie a proliferării unor fenomene negative care se amplifică în condițiile globalizării, cât și o consecință directă a gestionării ineficiente a schimbărilor politice, economice și sociale profunde care s-au produs în Europa centrală, de est și de sud-est în procesul de dispariție a regimurilor comuniste.

Pe fondul unei astfel de situații, rămân amenințări la adresa securității activității criminale precum:

- trafic ilegal de armament, muniții și explozivi;
- trafic de narcotice;
- migrație ilegală și trafic de ființe umane;
- trafic de produse contrafăcute;
- activități de spălare a banilor și alte aspecte ale criminalității economico-financiare.

Prin natura și amploarea lor, activitățile criminalității transfrontaliere sunt favorizate de existența conflictelor locale și acestea, la rândul lor, pot favoriza terorismul și proliferarea

armelor de distrugere în masa, sau pot să contribuie la perpetuarea regimurilor separatiste.

5. Existența unor structuri statale slabe (*weak state*) sau eșuate (*failed states*) sau a riscului transformării unor state tinere în asemenea forme statale nu fac decât să potențeze amenințările teroriste – din cauza ușurinței grupărilor de a coabita cu un stat slab sau corupt – dar și a grupărilor criminale – așa cum într-un stat slab, conflictele interne și separatiste sunt potențate sau lesne de creat și potențat. Iar dacă un stat slab are în grijă arme de distrugere în masă, substanțe chimice sau agenți patogeni ce pot fi utilizați ca arme de distrugere în masă, putem înregistra imediat o amenințare directă de proliferare.

În afara acestor amenințări, există un număr de amenințări globale extrem de prezente care nu sunt considerate de strategia de securitate a Republicii Moldova, ca și cum acestea nu ar exista. Faptul că amenințările acestea nu apar în strategiile de securitate ale NATO și UE este efectul unor sisteme de securitate bine puse la punct care le transformă în riscuri cu probabilitate redusă, cu excepția statelor de frontieră ale NATO și UE la răsărit, care percep aceste amenințări la adresa securității vecinilor ca pe amenințări la propria securitate din cauza efectului de influență pe care-l pot avea și al influențării prin simpatie a situației de securitate în aceste state.

În această categorie de amenințări, menționăm:

- accesul la arme al populației civile
- lipsa regimului de control adecvat al armelor mici pe teritoriul statelor
- guvernare ineficientă
- calitatea slabă a actului de guvernare
- lipsa capacității de gestionare a crizelor
- slaba calitate a deciziei în criză
- amenințări la adresa infrastructurii critice
- corupția endemică

Toate trebuie incluse în categoria amenințărilor globale la adresa securității Republicii Moldova atât prin expunerea directă, cât și prin potențialul de influență a amenințărilor de acest tip prezente în toate statele CSI, dat fiind nivelul de liberă circulație și potențialul de export al acestor amenințări din statele de origine către statele celelalte ale CSI.

6. Accesul la arme al populației civile – existența unor persoane civile în număr mare, cu acces la arme de foc reprezintă o gravă amenințare la adresa securității naționale a statului în cauză și a statelor vecine, ea punând în pericol atât stabilitatea ordinii de drept – prin posibilitatea de contestare cu arma în mână – dar și prin potențarea activității de crimă organizată și a amplificării amenințărilor ce vin din traficul cu arme.

7. Lipsa regimului de control adecvat al armelor mici pe teritoriul statelor – este o amenințare importantă legată de cea anterioară, fie că e vorba despre absența

controlului pe o parte a teritoriului suveran, fie un regim necorespunzător al utilizării armelor și munițiilor în teritoriul de responsabilitate.

8. **Calitatea slabă a actului de guvernare** - un rol important în procesul de consolidare a stabilității și securității noilor democrații din Europa centrală, de est și de sud-est revine capacității statelor și a societăților de a promova o gestiune eficientă a treburilor publice, de a garanta exercitarea responsabilă și eficientă a puterii, în deplin acord cu principiile democrației și cerințele respectării drepturilor omului. Expresia publică a acestor exigențe este buna guvernare. UE are o chartă albă a bunei guvernări, document ce subliniază conținutul termenului.

Calitatea slabă a actului de guvernare reprezintă o amenințare serioasă la adresa securității prin amenințarea coeziunii sociale, a legitimității unei guvernări, deschiderea porții pentru contestarea ei violentă sau, și mai grav, fenomenul de alienare de guvernarea țării, ignorarea, îndepărtarea sau nerespectarea autorității.

9. **Guvernare ineficientă** – este un caz special al unei calități slabe a guvernării, care nu este legată de ignorarea sau utilizare abuzivă a puterii, cât de lipsa capacității de a atinge obiectivele de administrare a treburilor publice așteptate de populație.

Guvernarea ineficientă - ca efect al deficitului democratic și al corupției instituționale, se reflectă în manifestări de clientelism politic, ineficiență a administrației publice, lipsa de transparență și de responsabilitate publică, de birocrație excesivă și de tendințe autoritariste. Amenințare este potențată de faptul că subminează încrederea cetățenilor în instituțiile publice și poate constitui o amenințare majoră la adresa securității statelor.

Guvernarea ineficientă a pus adesea în pericol exercițiul normal al drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și a afectat îndeplinirea obligațiilor internaționale ale unor state - inclusiv a obligațiilor ce vizează protecția identității naționale - generând riscul producerii unor crize umanitare cu impact transfrontalier.

10. **Lipsa capacității de gestionare a crizelor** – a autorității publice este o amenințare majoră cu impact asupra securității naționale, odată direct, prin nesoluționare crizelor, amânarea soluționării lor, soluționare ineficientă, crearea de costuri publice majore și de nemulțumire socială, dar și indirect, prin faptul că gestionarea situațiilor de criză este o componentă a bunei guvernări.
11. **Slaba calitate e deciziei în criză** – este legată de amenințarea lipsei capacității de gestionare a crizelor, și se referă la tipuri de decizii în situații de criză care dau naștere la crize secundare, ca efect al deciziei necompetitivă în criză, crează crize în cascadă, ce amplifică gradul de amenințare a valorilor fundamentale de la criza originară, tot ca efect al deciziei inițiale, impune costuri nemăsurate ale soluției în

criză sau antrenează pierderi simbolice ale statului – prestigiu, autoritate, imagine – pierderi resimțite direct de toți cetățenii.

Contracurarea acestui tip de amenințări presupune organizarea sistemelor profesionale de reacții în situații de criză acumularea bunelor practici și a experienței și preluarea lecțiilor învățate de la alte state.

12. **Amenințări la adresa infrastructurii critice** – sunt amenințări la adresa bunei funcționări a serviciilor publice, a infrastructurii de transporturi, a aprovizionării cu elementele vitale unui trai decent, prevenirea atacurilor la adresa elementelor sensibile la adresa vieții, sănătății și integrității oamenilor, menținerea sistemelor vitale dar și a serviciilor minimale pentru calitatea vieții.

Lipsa preocupărilor sau a catalogării vulnerabilităților și a modului de reducere a amenințărilor la adresa infrastructurii critice poate afecta atât capacitățile de apărare și instrumentele de asigurare a securității unui stat, dar se poate înscrie și în sfera amenințărilor de tipul guvernării ineficiente sau a slabei calități a guvernării.

13. **Corupția endemică** – este definită atât ca mare corupție sau situație în care corupția împletește crima organizată cu structurile statale. Un stat corupt sau criminal este o amenințare atât la adresa bunei guvernări sau a guvernării eficiente, dar și potențează terorismul și crima organizată.

14. **Noile tehnologii: Amenințările din domeniul tehnologiilor informaționale** - Instabilitatea și disfuncționalitatea sistemelor informaționale pot să reprezinte amenințări accentuate la adresa securității naționale. Dezvoltarea progresivă a sistemelor electronice de informații, gradul lor înalt de interconexiune cu sistemele informaționale internaționale facilitează activitatea factorului criminogen în sfera informațională și fac să sporească amenințările la adresa sistemelor respective, inclusiv în sferile de importanță primordială pentru securitatea națională.

3.3. Riscuri și amenințări de natură regională și locală

1. Amenințări militare convenționale

Deși pericolul unui război clasic, al unor agresiuni militare convenționale este relativ redus, neglijarea unor astfel de riscuri ar putea genera vulnerabilități majore la adresa securității proprii și a capacității de acțiune pentru îndeplinirea obligațiilor internaționale asumate. Se înscriu în aceasta categorie:

- amenințări clasice din partea administrației și trupelor militare separatiste față de statalitate, integritatea teritorială și coeziunea deciziei naționale, ca și a securității naționale pe diferitele niveluri: a statului, a regiunii limitrofe zonei separatiste, a oamenilor din localitățile situate în stânga Nistrului și din Tighina.
- amenințări de instabilitate a frontierelor în proximitate
- amenințarea de scindare a unui stat vecin, cu impact de influență direct

- amenințarea coeziunii, coerenței și eficacității structurilor de forță reintegrare prin absorbirea reprezentanților structurilor de forță din regiunea separatistă
- amenințarea controlării structurilor de forță prin pârgii interne, de către structurile de forță respective ale altui stat, în condițiile reintegrării și absorbirii serviciilor de forță din regiunea separatistă
- amenințarea intrării în structurile de securitate de vârf ale Republicii Moldova a unor persoane loiale altui stat, în condițiile reintegrării teritoriale și absorbirii structurilor de forță separatiste
- riscul schimbării structurii de vecinătate, pe cale de consecință
- riscul pierderilor teritoriale directe, prin consolidarea independenței *de facto* și recunoașterea independenței *de jure* a regiunii separatiste de către o putere regională urmată de un număr de state, sau prin unificarea regiunii separatiste cu un terț stat.
- riscurile ce privesc securitatea și apărarea teritoriului
- riscurile ce privesc securitatea și apărarea frontierelor

2. Amenințări politice

- Amenințări politice legate de conflictul nistrean: existența regimului separatist amplifică discrepanța din cadrul juridic și instituțional unic al Republicii Moldova, alterând statul de drept și scoțând o regiune și locuitorii săi de sub controlul suveran al statului
- amenințări legate de separarea sistemului politic din regiunea separatistă față de sistemul democratic de tranziție din dreapta Nistrului
- amenințări legate de imposibilitatea garantării, în regiune separatistă, a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului consacrate prin instrumente juridice cu conotație internațională și europeană la care Republica Moldova este parte.
 - amenințări legate de posibilitatea de răsturnare a regimului politic în Republica Moldova prin metode violente
 - riscul de a altera regimul politic de tranziție din Republica Moldova, în condițiile reintegrării
 - riscul discriminărilor pozitive și favorizării reprezentanților regiunii separatiste și consacrării unor privilegii persoanelor implicate în separatism
 - riscul creării unor pârgii instituțional-politice, consacrate constituțional de regimul special al regiunii separatiste, care să limiteze suveranitatea și opțiunile de politică externă și de securitate ale Republicii Moldova.

3. Amenințările de natură economică

În virtutea amplasării geopolitice a țării și creșterii interdependenței economiei Republicii Moldova față de sistemul economic mondial, crizele economice la scară globală și regională ori instabilitatea de pe piețele străine tradiționale sau de interes prioritar pot avea un impact negativ substanțial asupra economiei statului.

- Amenințarea creată de deținerea întreprinderilor productive ale Republicii Moldova de către un singur stat sau întreprinderi de stat ale unui singur stat străin, afectează capacitatea economică și amenință siguranța economică a statului, în condițiile absenței unei economii alternative aparținând unui număr divers de

- proprietari privați din diferite state, interesați de activitatea pe baza regulilor de piață și profit.
- Amenințarea dată de privatizarea frauduloasă și monopolul ramurilor economice de către un stat străin sau de către grupări criminale sau mafioate de factură monopolistă.
 - Amenințările date de monopolizarea proprietății private asupra economiei de către un grup restrâns de proprietari, implicați în politică, sau aparținând unui singur partid politic
 - Factorii majori de risc de origine economică la adresa securității naționale a Republicii Moldova sunt generați de dependența excesivă de un furnizor unic de resurse energetice, controlul sistemelor autohtone de producere și transport al energiei electrice și hidrocarburilor de către companii de stat sau reprezentând interesele statului furnizor, cu alterarea pieței și a competiției și formarea monopolistă a prețurilor.
 - Riscul criminalizării economiei, prin îmbinarea grupărilor criminale cu clasa politică și marea corupție a clasei politice și corupția endemică a instituțiilor statului
 - Riscul dependenței excesivă a bugetului de remitențe, în condițiile fluctuațiilor apropiate ale acestora, odată cu acordarea cetățeniei statelor occidentale sau altor cetățenii decât cele ale statelor vecine și plecarea familiilor și stabilirea lor în Occident.

4. Amenințările de origine socială/societală

- Amenințări la adresa sănătății națiunii – consumul de droguri, alcoolismul, răspândirea virusului HIV/SIDA, alte boli contagioase cu pericol sporit pentru societate
- Amenințarea depopulării prin efectul demografiei negative, a migrației externă a forței de muncă și de rata scăzută a natalității, constituie o amenințare la adresa bunăstării, stabilității sociale și politice a țării.
- Amenințările la adresa identității și coeziunii societale – date de persistența moldovenismului și punerea sub semnul întrebării a identității, limbii și istoriei națiunii majoritare, din dorința creării artificiale a unei identități diferite; scindarea societății, a elitelor pe teme fundamentale; absența unei declarații de conciliere care să accepte realitatea numelor diferite ale aceleiași identități românești, fapt ce nu afectează statalitatea, suveranitatea sau existența statului Republica Moldova și reface punțile și legăturile cu statele vecine
- Amenințările legate de monopolizarea spațiului public, informațional și media sau dominației excesive a monopolurilor media aparținând altui stat, în limba altui stat, reflectând cultura altui stat sau a unor unice orientări politice
- Riscurile apariției unor tensiuni interetnice, din cauza nerespectării drepturilor omului, a drepturilor minorităților, a apariției eventualelor mișcări extremiste și xenofobe
- Riscurile apariției de tensiuni și amenințarea unor revendicări de natură autonomist-separatistă din cauza nerespectării educației în limba minorităților

naționale și utilizarea limbii unei minorități naționale pentru instruirea majoritară a tuturor minorităților și a alterării identității majorității

5. Amenințări de mediu

Securitatea națională poate fi, de asemenea, pusă în pericol de o serie de fenomene grave, de natură geofizică, meteo-climatică ori asociată, provenind din mediu sau reflectând degradarea acestuia, inclusiv ca urmare a unor activități umane periculoase, dăunătoare sau iresponsabile. Între acestea, se pot înscrie:

- catastrofele naturale sau alte fenomene geo- sau meteo-climatice grave (cutremure, inundații, încălzirea globală și alte modificări bruște și radicale ale condițiilor de viață sau care afectează resursele de hrană și apă);
- tendința de epuizare a unor resurse vitale – hrană, apă;
- catastrofele industriale sau ecologice având drept consecințe pierderi mari de vieți omenești, perturbarea substanțială a vieții economico-sociale și poluarea gravă a mediului pe teritoriul național și în regiunile adiacente;
- posibilitatea crescută a producerii unor pandemii.

3.4. Vulnerabilități și disfuncționalități în RM

Vulnerabilitățile și disfuncționalitățile sunt multiple și pe varii domenii, iar realizarea unei hărți aplicate presupune analizarea sistemelor la nivel național, pe fiecare direcție. De asemenea, ele nu pot fi obiectul unor documente publice. Vom reține doar, la nivelul general, un număr de fenomene generatoare de preocupări sau pericole:

- dependența accentuată de unele resurse vitale greu accesibile;
- tendințele negative persistente în plan demografic și migrația masivă;
- nivelul ridicat al stării de insecuritate socială, persistența stării de sărăcie cronică și accentuarea diferențelor sociale;
- proporția redusă, fragmentarea și rolul încă insuficient al clasei de mijloc în organizarea vieții economico-sociale;
- fragilitatea spiritului civic și a solidarității civice;
- infrastructura slab dezvoltată și insuficient protejată;
- starea precară și eficiența redusă a sistemului de asigurare a sănătății populației;
- carențele organizatorice, insuficiența resurselor și dificultățile de adaptare a sistemului de învățământ la cerințele societății;
- organizarea inadecvată și precaritatea resurselor alocate pentru managementul situațiilor de criză;
- angajarea insuficientă a societății civile în dezbaterile și soluționarea problemelor de securitate.

3.5. Costuri ale situației de securitate prezente a Republicii Moldova

Cea mai preocupantă și costisitoare situație pentru Republica Moldova vine din percepția vecinilor săi direcți – România și Ucraina – dar și a complexelor de securitate din regiunea sa – Uniunea Europeană, Rusia și Alianța Nord Atlantică despre situația de securitate a Republicii Moldova. Acest lucru deoarece evaluarea Republicii Moldova

asupra propriei stări de securitate o afectează în mod direct spațiul contiguu prin subestimarea și lipsa de capacitate de asigurare a propriei securități, fapt ce reprezintă o vulnerabilitate crescută pentru vecinii săi și poate reprezenta chiar o amenințare la adresa securității vecinilor. Ne aflăm în situația clasică a dilemei de securitate în care tentative Republicii Moldova de a-și crește starea de securitate – real, prin anumite acțiuni sau imaginar, virtual, prin diminuarea sau subestimarea unor riscuri și amenințări – crează la vecinii săi preocupări majore ce merg de la vulnerabilitatea crescută a statului situat la frontieră pînă la amenințări la adresa securității statelor vecine sau complexelor de securitate.

De exemplu, dorința Republicii Moldova de a rămîne un stat neutru, eventual fără armată, în condițiile prezenței Armatei ruse în regiunea separatiste – sub forma trupelor de menținere a păcii, a trupelor ce păzesc depozitul de la Cobasna sau a unor rezerviști intrați în structurile separatiste de la Tiraspol sau pur și simplu stabiliți în regiune – pot reprezenta amenințări directe la adresa României, Ucrainei, NATO și UE.

Să luăm drept exemplu numai percepția din partea celui mai benign actor din cei patru, Uniunea Europeană, care nu are încă dezvoltat complet sistemul de securitate comun și cel de Apărare care se bazează pe acțiunea statelor membre. În anii din urmă, problema statelor esuate a fost propulsată în prim-planul agendei de securitate europene și internaționale. Statul fragil este statul care nu este capabil sau nu dorește să exercite controlul asupra teritoriului său, să garanteze securitatea cetățenilor săi, să implementeze instituții eficiente pentru a garanta participarea politică și domnia legii și să furnizeze bunuri publice precum educația, sănătatea și bazele structurale ale creșterii economice.

Conceptele de Stat slab și stat eşuat își au originea în două modele lansate de Jack Snyder și William Zartsman în cadrul teoriei “statelor Lumii a Treia”. Prima vorbește despre legătura dintre autodeterminarea pe criterii etnice și slăbiciunea statului din care se profilează separatismul dar și a noului stat separatist, în studiul lui Jack Snyder “Naționalism și criza statului post-sovietic” din 1993. A doua teorie exclude condiționalitatea de natură separatistă și vorbește despre degenerarea unui stat preexistent, ca fundament pentru conceptul de stat eşuat, în William Zartsman “Statele în colaps” (original-Collapsed states).

Problema fragilității statale este deosebit de acută în regiunea Mării Negre Extinse, potrivit documentelor UE, îndeosebi în Republica Moldova și statele din Caucaz. În aceste state guvernările slabe sau autocrate, sărăcia extremă, conflictele înghețate (Transnistria și Nagorno-Karabagh) și amenințările la adresa integrității teritoriale alcătuiesc o mixtură dintre cele mai nefericite, iar mecanismele inadecvate de implementare a statului de drept îngăduie corupției și crimei organizate să înflorească.

Aceleași evaluări vorbesc despre faptul că legăturile dintre stat și cetățeni sînt extrem de precare îndeosebi în Republica Moldova. Acest stat aflat la frontiera externă a UE are, potrivit ultimului recensământ, 3,58 milioane de locuitori, din care circa 600 de mii în afara granițelor. În 2006 aceștia au trimis în țară sume de bani ce reprezintă, potrivit datelor Băncii Mondiale, 38,2% din PIB-ul Republicii Moldova. Astfel, Republica

Moldova s-a plasat pe primul loc în topul primelor 10 țări beneficiare de remiteri pe plan mondial. Doar o proporție infimă din aceste remiteri este investită însă în mici afaceri în Moldova (6,5%). Covârșitoarea lor majoritate este investită în consum, educația copiilor și aducerea membrilor de familie în străinătate. Împrejurarea vorbește, o dată în plus, despre caracterul extrem de fragil al relației stat-cetățeni, ce poate să submineze înseși bazele statalității Republicii Moldova.

O asemenea evaluare aduce Republica Moldova în situația de a fi privită ca o vulnerabilitate pentru UE și pentru statele vecine, pentru Ucraina și pentru NATO, fapt ce poate să determine chiar elemente de risc major – preluarea controlului politicii externe a securității și a apărării Republicii Moldova de către un stat străin, Rusia, prin intermediari, cetățenii săi ce administrează regimul separatist de la Tiraspol – și chiar o amenințare la adresa securității tuturor acestor actori – amenințarea la adresa opțiunilor de securitate ale Ucrainei, către NATO, dacă spațiul Republicii Moldova nu se mișcă sincron sau permite preluarea controlului “în spatele frontului” de către Moscova.

La fel, tentativa de consolidare a identității prin introducerea moldovenismului ca ideologie națională de stat, și impunerea acestei identități prin metode administrative, crează o amenințare la adresa securității societale a propriului stat și o amenințare de securitate la adresa ambelor state vecine, România și Ucraina, prin clamarea succesiunii la fostul principat Moldova, care are de două ori mai mult teritoriu și populație în România – cu titlu de identitate regională - și cam tot atât teritoriu și populație în celălalt vecin, Ucraina.

Această componentă, a dilemei de securitate, nu poate fi ignorată în contextul realizării hărții riscurilor și amenințărilor la adresa securității și a evaluării opțiunilor de securitate ale unui stat.

IV. Opțiuni de securitate

4.1. Modelarea opțiunilor de securitate pt RM

Ne propunem, în cele ce urmează, să facem o trecere în revistă și o evaluare a opțiunilor de securitate ale Republicii Moldova, analizând validitatea soluțiilor. Drept metodologie, am utilizat următoarele:

- o evaluare a opțiunilor politice anunțate și consacrate ale Republicii Moldova
- prezentarea tuturor opțiunilor posibile, de bază, ca opțiuni de securitate pentru Republicii Moldova
- evaluarea opțiunilor teoretice după un număr de criterii aflate mai jos, cu menținerea, în această fază a evaluării, a criteriului eliminatoriu al consistenței cu opțiunile politice anunțate și consacrate prin documente normative.
- am evaluat, de asemenea, gradul de corespundere al soluției de securitate cu opțiunile politice amintite, dar și aplicabilitatea efectivă a soluției propuse, din

- punct de vedere legal, politic și tehnic, din punctul de vedere al actorilor chemați și implicați în asigurarea soluției posibile
- în fine, am evaluat, de asemenea, capabilități/capacități/costuri de aplicare a soluției teoretice conforme cu opțiunile politice anunțate și consacrate în documente.
 - în final, din cauza lipsei unei soluții coerente viabile, care să răspundă tuturor criteriilor anterioare, am evaluat și soluțiile care răspund criteriilor dar în condițiile opțiunilor politice amendate
 - în fine, am evaluat și formula tranzitorie, de asigurare a securității Republicii Moldova până la intrarea în vigoare a soluțiilor de securitate identificate ca verificând criteriile de eligibilitate menționate mai sus, cu posibilitatea efectivă și practică de punere în aplicare a soluției

Opțiunile politice ale Republicii Moldova

Opțiunile politice afirmate și validate inclusiv prin documente adoptate prin consens (punctul 1) și cele consemnate în legi și norme aprobate de către Parlamentul Republicii Moldova cu majoritate de voturi.

1. Integrarea în Uniunea Europeană
2. Neutralitatea
3. Integritatea teritorială-reintegrarea Transnistriei
4. Desființarea trupelor militare – excepție contingent pentru operațiuni externe.
5. Retragerea trupelor ruse/menținerea trupelor doi ani după soluționarea conflictului

Dimensiuni de evaluat:

Criteriile în baza luate în considerare pentru evaluarea opțiunilor ca soluții de securitate sînt:

- credibilitatea opțiunii
- sustenabilitatea opțiunii
- existența unei dorințe/opțiuni sinonime din partea organizației implicată în soluția de securitate (UE, regiunea separată, Rusia, actorii implicați, interesați și vizați)
- fezabilitatea opțiunii
- măsura negociabilității opțiunii

Opțiunile de securitate posibile

Am optat să nominalizăm și să înșirăm opțiunile teoretice de securitate ale Republicii Moldova pe baza nominalizării formale a actorului implicat sau a prezentării elementelor esențiale de securitate. Soluțiile se înscriu în următoarele categorii:

- soluții de securitate teoretice ce implică actori de securitate activi în regiune
- soluții de securitate teoretice ce implică organizații de securitate căreia Republica Moldova îi aparține

- soluții de securitate ce implică organizații de securitate cărora Republica Moldova nu le aparține încă sau cărora nu dorește să le aparțină, prin opțiune politică consacrată
- soluții de securitate ce pun în discuție statalitatea Republicii Moldova

De menționat că Republica Moldova, în sine, nu poate să-și asume singură propria securitate prin sine, din mai multe motive:

- absența capacităților din cauza nașterii târzii a statului Republica Moldova, constituirii târzii a forțelor de securitate și apărare ale noului stat, dimensiunea redusă în raport cu vecinii și actorii interesați
- situația contemporană de securitate care exclude posibilitatea asigurării securității unui stat de sine stătător, cu excepția marilor puteri geopolitice, cu capacități militare și de securitate majore. De aceea soluția pentru statele mici este apărarea comună, precum și soluții de securitate comune, fapt ce permite împărțirea costurilor.
- regiunea geopolitică de frontieră ocupată de Republica Moldova
- existența trupelor militare ruse pe teritoriul național încă din 1991, la câștigarea independenței, și ineficiența tuturor soluțiilor negociate și convenite de retragere a trupelor – Acordul Snegur Elțin 1994 și rezultatul rundelor de negociere pentru retragerea trupelor ruse, Tratatul revizuit al Forțelor Convenționale în Europa, Documentul final al Summitului OSCE din 1999, de la Istanbul.

Dealtfel, această realitate este consemnată explicit în Concepția de Securitate a Republicii Moldova, care remarcă faptul că, o posibilitate pentru consolidarea securității o constituie aranjamentele de securitate bilaterale, multilaterale etc. Consiliul Europei și OSCE nu garantează Republicii Moldova gradul necesar de securitate. Exemplul georgian a arătat elocvent că principiile suveranității și integrității teritoriale pot fi sfidate cu ușurință. Celelalte aranjamente regionale (ICE, CEMN etc.) sunt favorabile dezvoltării stării de securitate dar nu garantează nici ele securitatea Republicii Moldova.

În plus, poate ar fi cazul să dezbaterem aici o soluție mixtă, sofisticată, denumită pe scurt „a treia cale”, un aranjament „călduț” între cele două orientări geopolitice fundamentale în acest spațiu de confluență. Elementele acestora se pot regăsi în Concepția de Securitate Națională a Republicii Moldova, pe baza unei tentative de a împăca ambele orientări.

Este adevărat că soluția este interesantă din punct de vedere teoretic, și ar fi viabilă în condițiile acceptării unui „model al unei zone gri, tampon” între cele două blocuri. Evaluările teoretice internaționale arată că formula unei „zone tampon” este valabilă și agreată de către cele două părți în confruntare sau competiție, în general, dar este complet contraindicată statelor din zona respectivă. Motivul esențial este presiunea constantă asupra acestor state din partea competitorilor – și nu vom face trimiteri istorice directe, dar ar fi cazul unor consultări cu Polonia sau Țările Baltice pentru a prelua experiența acestor state care s-au aflat, într-un moment sau altul, într-o zonă tampon.

Mai mult, vom analiza corespunderea între opțiunea politică consensuală a clasei politice din Republica Moldova de aderare la Uniunea Europeană cu o soluție de securitate de tip

tampon sau a treia cale. Soluția alternativă este relativ simplu de evaluat, și astfel se poate demonstra lesne convergența între soluțiile de securitate ale Uniunii Europene și apartenența la NATO, în special în regiunea de confluență răsăriteană. Acest lucru este dat de precedentul procesului de extindere a UE și NATO în perioada de după încheierea războiului rece.

În consecință, evaluarea noastră a identificat următoarele soluții teoretice de securitate pentru Republica Moldova, cu menținerea statalității și integrității teritoriale a Republicii Moldova:

1. Rusia (garantor, neutralitate plus bază rusă, alte variante cu același azimut)

Este una dintre soluțiile teoretice fezabile. Ea intră în contradicție cu opțiunea politică privind viitoarea aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană. Un stat care să aparțină pieței comune europene și instituțiilor Uniunii Europene dar să-și asigure în același timp securitatea pe baza garanțiilor militare și de securitate furnizate de Federația Rusă este o contradicție fundamentală în termeni deoarece acordurilor din cadrul PESC și PESA sînt incompatibile cu aceste garanții.

În consecință trebuie alterată fie opțiunea politică formulată și consființită consensual de aderare la UE, și păstrarea unor elemente de apartenență la piață, de liberă circulație, alte tipuri de relații, fie alterarea opțiunii politice privind retragerea trupelor ruse.

2. NATO

Este o soluție viabilă și, considerăm noi, unica aplicabilă efectiv. Ea este consistentă cu majoritatea opțiunilor politice anunțate, cu excepția neutralității permanente. Dacă acceptăm neutralitatea constituțională drept o soluție tranzitorie, soluția integrării în NATO – cu suma de reforme, pași și decizii ale membrilor Alianței necesare – ar putea fi o opțiune realizabilă în perspectivă.

3. UE+ (existența dimensiunii de securitate, a capacităților, a componentei de securitate europeană)

La această oră, Uniunea Europeană nu are o dimensiune de securitate autonomă, capabilă să acopere necesitățile de securitate în această zonă a Europei. Perspectiva realizării acestei opțiuni este posibilă, este compatibilă cu apartenența la NATO, în condițiile în care majoritatea statelor membre ale UE sînt fie membre ale NATO, fie au relații și garanții de securitate validate în raport cu Alianța. Mai mult, UE și NATO au și o convergență de principii, norme și capacități iar perspectiva realizării unei soluții de securitate independente de NATO nu există.

4. UE și menținerea trupelor ruse în RM

Am văzut mai sus că această opțiune de tip „a treia cale” sau „zonă tampon” este imposibilă, din punct de vedere al efectivității aplicării soluției. Mai mult, apartenența la

Uniunea Europeană presupune susținerea politicii externe convenită și a principiilor, fără a mai vorbi despre clauza de solidaritate introdusă de Tratatul de la Lisabona. Aceasta este incompatibilă cu menținerea trupelor ruse sau cu asigurarea securității de către Federația Rusă. Iar integrarea europeană fără pachetul referitor la Politica Externă și de Securitate Comună nu este posibilă.

5. Neutralitatea plus garanții internaționale de securitate

Această tentativă de soluție a fost propusă, în anumite momente, de către conducerea Republicii Moldova, drept condiție inițială în abordarea formulei de reunificare a statului, formulată de către Federația Rusă. În timp s-a renunțat la această opțiune din cauza reacției fără echivoc a actorilor implicați care au respins asumarea costurilor acestei soluții.

De menționat este faptul că neutralitatea în sine, chiar consacrată internațional, și nu numai declarată constituțional, nu este o soluție de securitate, ci doar un surogat. De fapt, tot garanțiile de securitate viabile sînt cele chemate să asigure o soluție de securitate, nici măcar „garanția neutralității” – o formulă nefericită și fără substanță – nu poate fi asimilată unei soluții de securitate.

6. Stat neutru, reforma sistemului de securitate (reguli IPAP/NATO) + bază NATO/SUA

Este, teoretic, o formulă de securitate viabilă. Ea este însă mai radicală decît formula de securitate de apartenență la NATO, cu certitudine inacceptabilă pentru Federația Rusă, potrivit propriilor declarații repetate, pentru că ele ar trebui să însemne înlocuirea unei baze militare/prezențe militare ruse cu una NATO/SUA. Apoi această soluție presupune pasarea responsabilității către un alt stat și nu știm nici în ce măsură interesul american ar fi atît de mare în Republica Moldova – lucru neprobat pînă în prezent – nici dacă Republica Moldova poate asuma costurile aferente unei asemenea soluții. Formula normală include efortul propriu pentru propria securitate și împărțirea costurilor cu aliații.

7. ONU + capacități internaționale-forțe ONU de menținere a păcii garantoare

Este puțin probabil ca ONU să aibă capacitățile necesare asigurării securității unui stat. Mai mult, formula este inaplicabilă ca soluție de securitate, după cum am văzut în Kosovo, acolo unde problemele de acest resort au revenit operațiunii KFOR a NATO și nu UNMIK a ONU.

În plus, eșecul formulei de soluționare a conflictului în Abhazia și incapacitatea de a adopta o rezoluție în Consiliul de Securitate în chestiunea războiului ruso-georgian arată limitele substanțiale ale ONU în a lua măsuri pe această dimensiune, dacă în cauză este implicat un stat membru al Consiliului de Securitate, caz aplicabil în Republica Moldova prin prezența trupelor ruse și interesele afirmate și manifestate de Federația Rusă în

Republica Moldova, plus numărul mare de cetățeni ruși cantonați teritorial în raioanele de răsărit ale Republicii Moldova.

8. OSCE+componentă securitate+capabilități de asigurare a securității

Și în acest caz sîntem în situația descrisă mai sus: Federația Rusă are drept de veto în organele decizionale ale OSCE, OSCE este responsabilă eșecului în gestionarea mecanismului de menținere a păcii în Osetia de Sud. Mai mult, în cazul de față OSCE nici nu are capabilități de menținere a păcii, așa cum poate avea ONU.

4.2. Validitatea opțiunilor de securitate pt RM

Primul test pe care trebuie să-l treacă opțiunile teoretice în cazul securității Republicii Moldova este cel al validității. De aceea am propus 5 criterii pe baza cărora să fie evaluată validitatea opțiunilor, respectiv în ce măsură o opțiune teoretică ar putea fi și una realistă:

- **credibilitatea** opțiunii - măsura în care în lumea contemporană soluția de securitate propusă are chiar șanse de a asigura securitatea Republicii Moldova.
- **sustenabilitatea** opțiunii – în ce măsură opțiunea de securitate odată realizată este durabilă în timp, are capacitatea de a fi o soluție pe termen mediu și lung
- **reciprocitatea** opțiunii – în ce măsură soluția este acceptabilă și pentru ceilalți actori implicați
- **fezabilitatea** opțiunii - în ce măsură opțiunea respectivă este realizabilă în practică
- **negociabilitatea** opțiunii – măsura în care o opțiune fezabilă, sustenabilă și în care ar putea exista și reciprocitatea este negociabilă și acceptabilă de către partenerii implicați și interesați în acest proces.

În urma analizei criteriilor și indicatorilor specificați, a rezultat următoarea

Diagrama validității opțiunilor

Nr.	Opțiunea	Credibilitatea opțiunii	Sustenabilitatea opțiunii	Reciprocitate a opțiunii	Fezabilitatea opțiunii	Negociabilitatea opțiunii
1.	Rusia Garantor, neutralitate plus bază rusă, alte variante cu același azimut	DA	DA	DA	DA	DA
2.	NATO integrare	DA	DA	Probabil	DA	DA
3.	UE+ existența dimensiunii de securitate, a capabilităților, a componentei de securitate europeană	??? - Nu există precedent fără NATO - Nu există	???	Probabil	Probabil	Probabil

		încă dimensiunea necesară				
4.	UE și menținerea trupelor ruse în RM	NU	NU	NU	NU	NU
5.	Neutralitatea plus garanții internaționale de securitate (nu exclusiv ruse)	DA	DA	???	NU	NU
6.	Stat neutru, reforma sistemului de securitate(reguli IPAP/NATO) + bază NATO/SUA	DA	DA	NU	NU	DA
7.	ONU + capacități internaționale-forțe ONU de menținere a păcii garantoare	NU	NU	NU	NU	NU
8.	OSCE +componentă securitate +capacități de asigurare a securității	NU	NU	NU	NU	NU

Din cele prezentate în diagramă rezultă foarte clar limitele practice și aplicabile ale opțiunilor. Cea mai mare dificultate a intervenit în cazul celei de a treia opțiuni respectiv aderarea la UE, o Uniune Europeană care ar avea capacități de securitate proprii. În acest caz putem spune cu certitudine că varianta nu există la această oră, în baza acorurilor existente de securitate în cadrul UE și perspectiva are o probabilitate mică de realizare în viitorul pe termen mediu și lung. În orice caz, intervalul de apariție a unor asemenea capacități depășește nevoia Republicii Moldova de a face o opțiune de securitate.

La fel de interesantă este varianta 5 din diagramă. Dacă a devenit clar că nimeni din instituțiile serioase internaționale(occidentale) de securitate nu va acorda garanții de securitate Republicii Moldova, în condiții de neutralitate, rămâne de evaluat în ce măsură opțiunea pro-occidentală sau pro-NATO ar permite asigurarea unui sistem de garanții de securitate pentru perioada pînă la realizarea condițiilor necesare integrării în Alianță. Acest subiect va fi tratat la final, atunci cînd discutăm despre perioada de tranziție. Ceea ce este clar, în condițiile unei sincronități a reformelor, instituțiilor și mai ales a orientării strategice pro-occidentale, o asemenea perioadă de tranziție e posibil să poată fi acoperită de înțelegeri, acorduri și garanții de securitate intermediare, pe o perioadă determinată, negociabile.

Opțiunea 6 ar fi avut toate șansele de a fi o alternativă, însă aici problema esențială e cea a fezabilității și reciprocității opțiunii. Nu credem astăzi că SUA are interesele, capacitățile, dorința și voința politică de a face un asemenea pas, știute fiind complexitatea situației și regiunilor în care SUA are interese și zone de interferență și implicare militară.

Opțiunile 7 și 8 sînt sub imperiul problemelor și crizelor pe care le întîmpină cele două organizații, ONU și OSCE, acolo unde Federația Rusă are drept de veto. Mai mult, ambele organizații au eșuat în gestionarea conflictelor înghețate din Abhazia și respectiv Osetia de Sud și astfel și-au demonstrat limitele și capacitatea de a se implica în asemenea cazuri în care există interese divergente, competitive sau chiar conflictuale între marii actori – Federația Rusă, SUA, UE.

4.3. Conformitatea cu opțiunile politice ale RM

În această secțiune, ne propunem să evaluăm modul în care opțiunile de securitate teoretice respectă opțiunile politice în zona securității propuse de către Republica Moldova și validate în instituțiile specializate – Parlamentul Republicii Moldova, în special, dar și Consiliul Suprem de Apărare al Țării – și în documentele programatice din domeniul securității: Concepția Securității Naționale, Strategia de Securitate Națională, Strategia Apărării, etc. sau măcar drafturile acestor documente sau ideile acceptate în zonele de discutare a principiilor guvernatoare ale acestor documente.

După cum am văzut și mai sus, am reținut 5 opțiuni politice în funcție de care validăm opțiunile de securitate: integrarea în UE, neutralitatea, integritatea teritorială și reintegrarea Transnistriei, desființarea trupelor militare/demilitarizarea întregului teritoriu, cu păstrarea doar a unui contingent pentru participarea la misiunile internaționale de menținere a păcii și, în fine, retragerea trupelor ruse de pe teritoriul Republicii Moldova, o opțiune anunțată în repetate rînduri drept condiție sine qua non a stării de securitate a Republicii Moldova (respinsă însă și de Moscova și de separatiștii nistreni ca o posibilitate, în viitorul apropiat).

Diagrama conformității cu opțiunile politice anunțate

Nr.	Opțiunea	Integrarea în Uniunea Europeană	Neutralitatea	Integritatea teritorială -reintegrarea Transnistriei	Desființarea trupelor militare	Retragerea trupelor ruse
1.	Rusia Garantor, neutralitate plus bază rusă, alte variante cu același azimut	NU	??? Improbabil	Probabil	DA	NU
2.	NATO integrare	DA	NU	Posibil	NU	DA
3.	UE+ existența dimensiunii de securitate, a capacităților,					

	a componenteii de securitate europeană	DA	NU	Posibil	NU	DA
4.	UE și menținerea trupelor ruse în RM	DA	NU	NU Model Cipru	NU	NU
5.	Neutralitatea plus garanții internaționale de securitate (nu exclusiv ruse)	DA	DA	Posibil	DA	NU
6.	Stat neutru, reforma sistemului de securitate (reguli IPAP/NATO) + bază NATO/SUA	DA	DA	NU	NU	NU
7.	ONU + capacități internaționale-forțe ONU de menținere a păcii garante	DA	DA	???	DA	NU
8.	OSCE + componentă securitate + capacități de asigurare a securității	DA	DA	???	DA	NU

În cazul singurelor două opțiuni de securitate valide – garanții date de către Rusia și integrarea în NATO – putem vedea foarte lesne că sînt necesare alterări ale opțiunilor politice. Cazul garanțiilor acordate de către Rusia este incompatibil cu opțiunea de integrare în Uniunea Europeană – care are propria strategie de securitate și propriile opțiuni, opțiunea privind neutralitatea este improbabilă iar trupele ruse nu se mai retrag, din contra. În cazul celei de a doua opțiuni valide, integrarea în NATO, nu mai pot fi menținute opțiunea de neutralitate și cea de desființare a trupelor militare, prima presupunînd chiar modificarea Constituției.

Mai trebuie menționat că am folosit în analiza noastră doar opțiunile care să mențină statalitatea Republicii Moldova și integritatea sa teritorială. Vom vedea în cele ce urmează că adoptarea uneia dintre opțiuni alterează celelalte două valori recunoscute de dreptul internațional – suveranitatea și independența – valori garantate de către NATO potrivit declarațiilor finale de la summiturile de la Riga și mai ales București.

4.4. Costuri și beneficii de securitate

În consecință, după cum remarcam mai sus, nu există nici o soluție de securitate compatibilă cu toate criteriile și cu opțiunile politice ale Republicii Moldova. Singurele

soluții admisibile se pot realiza cu modificarea opțiunilor politice anunțate și consacrate de Republica Moldova:

- fie garanții și baze permanente ruse, cu soluție de securitate acordate de Federația Rusă, cu anularea opțiunii de integrare în Uniunea Europeană și a celei de retragere a trupelor ruse din Republica Moldova
- aderarea Republicii Moldova la NATO, cu alterarea formulei de opțiune politică a neutralității și desființării trupelor militare

În cele ce urmează dorim să demonstrăm chiar mai mult, respectiv faptul că una dintre opțiuni, cea de a admite o soluție de securitate acordată de către Federația Rusă, cu garanții de securitate prin prezența trupelor ruse pe teritoriul Republicii Moldova, este incompatibilă cu caracteristicile statului suveran. Astfel, dacă un asemenea pas ar putea asigura statalitatea și integritatea teritorială, teoretic, ea ar aduce limitări importante suveranității și independenței RM, dupăcum rezultă din noua doctrină de politică externă și din doctrina militară a Federației Ruse.

La sfârșitul lunii august, Președintele Dmitri Medvedev a anunțat cele 5 priorități de politică externă ale Federației Ruse care alcătuiesc noul concept și strategie de politică externă a țării sale:

- Rusia va "recunoaște principiile fundamentale ale dreptului internațional "
- Rusia "nu dorește confruntarea cu nici o altă țară" și nici nu dorește să se izoleze de comunitatea internațională.
- Rusia nu acceptă actuala ordine mondială, unipolară, deoarece este "instabilă și amenințată de conflicte". "Lumea trebuie să fie multipolară".
- Rusia își revendică dreptul la "o prioritate dincolo de orice contestare" în a "proteja viețile și demnitatea cetățenilor săi" ca și interesele sale "oriunde acești cetățeni s-ar afla".
- În al cincilea rând, Medvedev susține că "există regiuni în care Rusia are interese privilegiate", cu referință directă la o regiune geografică nespecificată ca sferă de interese, însă care include cu certitudine Georgia, Ucraina, Republica Moldova, precum și alte state vecine din Europe și Asia, dar și regiuni în care are dreptul de a sancționa orice modificare de securitate sau de a sancționa schimbările ce-i afectează interesele, iar aici se include și state din NATO și UE precum Țările Baltice, Polonia, Cehia, Slovacia, Ungaria, Bulgaria sau România, potrivit reacțiilor la instalarea scutului antirachetă sau perspective instalării bazelor militare americane. (www.kremlin.ru, August 31).

Mai mult, "viitorul relațiilor internaționale" ar depinde de "partenerii și prietenii noștri" care "au de ales" în a-recunoaște Rusiei drepturile și privilegiile".

Aceste principii de politică externă așează Republica Moldova într-o "sferă de interese privilegiate" ale Federației Ruse, atât prin prisma poziției geografice, cât și a numărului de cetățeni ruși pe teritoriul său. Varianta propusă de Moscova este ce a unei suveranități limitate (Doctrina Brejnev) și a unei independențe controlate (dependente de fosta metropolă), deci o reșezare a Republicii Moldova pe această dimensiune.

În ceea ce privește doctrina apărării lansată de Medvedev, și ea conține 5 teme principale, precum și Strategia de Politică Externă:

- Structura organizațională și desfășurarea trupelor va fi întprită. Toate trupele combatante vor trebui să ajungă la gradul de “pregătire permanentă” pînă în 2020 (desfășurarea întregii armate ruse în teren în 24-48 ore de la data emiterii ordinului, oriunde s-ar face desfășurarea lor în lume)
- Eficiența sistemelor de comandă și control ale Forțelor Armate va fi îmbunătățită. Fără aceasta “este imposibilă anticiparea succeselor în actualele războaie și în alte categorii de conflicte armate”.
- Sistemul de educație și instruire militară și antrenare a personalului va fi modernizat.
- Procurarea celor mai moderne arme este “de cea mai mare prioritate”. “Rusia are nevoie de arme fundamental noi, cu cea mai înaltă tehnologie”.
- Soldele și celelalte venituri ale militarilor vor crește, imobilele și găzduirea lor se vor îmbunătăți și problemele sociale ale Forțelor Armate vor fi soluționate.

“Trebuie să dobîndim superioritate aeriană în a realize lovituri de precizie asupra țintelor de pe pămînt și de pe apă, ca și superioritate în mobilitatea trupelor”

Aceste principii enunțate semnifică o relansare a cursei înarmării și pe baza spionajului militar și furtului de tehnologie (aceasta înseamnă prin orice mijloace sau cea mai înaltă prioritate), dar și capabilități militare cu grad înalt de competitivitate (superioritate pentru lovituri de precizie aeriene și în mobilitatea trupelor).

Acestea nu înseamnă neaparat că voința afirmată sau obiectivele trasate nu sînt altceva decît afirmarea unor doleanțe și nu realismul realizării lor. Însă pentru Republica Moldova, aceste modificări de strategie de politică externă și doctrină militară au două semnificații importante:

- limitarea suveranității și a independenței, în condițiile consimțirii la o variantă de securitate cu Rusia drept garant al securității.
- O perioadă de competiție/confruntare între Federația Rusă și Occident – SUA, NATO, UE – care va dura atît timp cît Rusia va avea resurse să o susțină. Această perioadă poate produce oricînd confruntări armate pe regiunea dintre frontiera NATO/UE și frontiera Rusiei, în special în Ucraina, Republica Moldova, Georgia, Azerbaidjan, dar și – cu o mult mai redusă probabilitate – în Țările Baltice.

În consecință, Republica Moldova are de ales între două opțiuni de securitate posibile, care respectă următoarele condiții:

- pentru realizarea lor trebuie modificate opțiunile politice validate ale R.Moldova
- în ambele cazuri există beneficii și costuri

În cazul opțiunii Rusia, trebuie modificată opțiunea retragerii trupelor ruse și a suveranității respectiv independenței statului (deci principii fundamentale defînitorii ale statalității). În schimb Rusia nu cere alte costuri pentru dezvoltarea trupelor armate, dotarea lor, reformarea lor, din contra, va fi foarte fericită ca Republica Moldova să nu aibă deloc asemenea trupe.

În cazul opțiunii NATO, trebuie modificată condiția neutralității constituționale, iar costurile sînt cele ale reformării propriilor trupe armate și structuri de forțe, dotarea lor, compatibilizarea lor cu criteriile NATO și asigurarea capacităților necesare apărării teritoriului inclusiv prin apărarea comună odată cu admiterea în NATO. În acest caz evident că se pune problema unui efort al întregii societăți dar efortul e făcut pentru sine, pentru propriul viitor, nu pentru Alianță.

Alegerea este deci, între neutralitatea afirmată constituțional, garanții ruse și limitarea suveranității și a independenței de stat și aderarea la NATO cu modificarea Constituției și reformele necesare drumului către Alianță și către apărarea comună asigurată de aceasta. Considerăm că unica soluție reală și responsabilă de securitate pentru Republica Moldova, fără alterarea stărilor și suveranității sale, este aderarea la NATO.

În această condiție, opțiunea pentru asigurarea securității între momentul actual și momentul realizării condițiilor și a dezideratului aderării la NATO poate fi realizată doar printr-o formulă compatibilă cu această soluție, respectiv obținerea garanțiilor de securitate din partea Ucrainei și României cu negocierea și asumarea costurilor aferente.

Evident că cele două opțiuni vin cu costurile și beneficiile aferente. Ele se cuantifică politic și în formule de limitare a suveranității sau, din contra, pe investiții în securitate și acordarea anuală a unor resurse suficiente pentru componenta de securitate, în consonanță cu celelalte state aliante, și asumarea costurilor relative la nemulțumirile și pozițiile distincte ale Federației Ruse.

Această eventualitate presupune asumarea de către autorități și populație a binecunoscutelor reacții agresive ale Federației Ruse în domeniile comercial, energetic, economic, politic și militar și cu întârzierea aferentă a unui eventual proces de reintegrare a țării, pînă la devenirea regiunii aflate sub controlul autorităților legitime drept un punct de atracție pentru cetățenii ce locuiesc în regiunea separatistă și decuplarea Transnistriei de la politicile planificate la Moscova.

Costurile pot fi compensate de sprijinul european și euroatlantic, care va sosi cu certitudine, dar cu întârzierile aferente mecanismelor greoaie și birocratice ale celor două organizații. Însă întârzierea poate fi compensată de sprijinul ce poate fi obținut pe canale directe de la vecinii România și Ucraina, în primă instanță, ulterior de un sprijin substanțial obținut în baza unui parteneriat strategic cu SUA, dublat de parteneriate strategice cu statele UE, care sînt absolut obligatorii unei formule de menținere a suveranității Republicii Moldova.

V. Convergența reformelor pentru aderarea la NATO și UE

NATO și Uniunea Europeană sînt legate indisolubil atît prin numărul mare de state membre ale ambelor organizații, cît și prin opțiunile și soluțiile de securitate generale pe care ambele instituții le generează. În acest sens, credem că este utilă o trecere în revistă a

rolului NATO în decursul timpului pentru securitatea și stabilitatea Europei, apoi vom evalua convergența reformelor pentru aderarea la NATO și UE, în fine, vom aminti caracterul politic și economic al NATO, pentru a sublinia faptul că dincolo de valori comune, instrumente comune, metodologii comune în domeniul securității, NATO și UE sînt consistente, au o convergență perfectă, dar și acoperă ambele domenii mai vaste decît cele stricte în care sînt preocupate prin statut, într-o simbioză completă.

Această parte ne va proba pe de o parte compatibilitatea absolută ale UE și NATO și va releva preocupările UE ca organizație în elaborarea și dezvoltarea, cu sprijinul NATO, a propriei Politici Externe și de Securitate Comune –PESC și, în cadrul acesteia, dezvoltarea Politicii Europene de Securitate și Apărare - PESA. Aceste politici sînt susținute de NATO, compatibile cu NATO și susțin politicile de Apărare și Securitate ale Alianței cu plus valorile capacităților proprii ale UE, un gest complementar acordurilor Berlin Plus prin care NATO oferă instrumente și capacități proprii pentru politicile de securitate și apărare ale UE în zone în care NATO nu are interes direct.

Mai mult, anunțul Franței la summitul NATO de la București privind reîntoarcerea în deplinătatea atribuțiilor și angajamentelor, în structurile militare ale NATO, precum și prioritatea pe care Parisul, în calitate sa de deținător al Președinției rotative semestriale a Uniunii Europene, și-a fixat-o pentru al doilea semestru al anului 2008, respectiv întărirea PESA, dar și crearea unor reguli, metodologii și criterii de compatibilitate – dacă nu chiar de *acquis*, în viitor - pentru domeniul politicii Externe, de Securitate și Apărare, toate arată că nu poate fi compatibilitate între un stat membru/aspirant al Uniunii Europene și un stat ce-și soluționează problemele de securitate prin garanții oferite de Federația Rusă.

5.1. Rolul NATO în arhitectura de securitate europeană

Încă de după cel de-al doilea război mondial, rolul Statelor Unite în Europa distrusă de război a fost de primă importanță. Mai întîi, SUA a finanțat, prin intermediul Planului Marshall, reconstrucția economică a Europei Occidentale după război. Apoi, SUA au sprijinit constituirea Europei Unine, ulterior a Uniunii Europene. În toată perioada Războiului Rece, SUA și legătura transatlantică au reprezentat pilonii securității Europei Occidentale. Prin intermediul NATO, constituit în 1949, SUA a dar garanții de securitate și a gestionat apărarea comună a Alianței.

Relevante pentru a vedea pe îndelete rolul NATO în securitatea și stabilitatea Europei sînt cîteva componente de natură istorică, care au transformat Europa de la suma aliaților din NATO la ideea Europei complete, democratice și libere, lansată la summitul NATO de la Praga. Apoi e interesant de văzut schimbarea NATO după prăbușirea „imperului exterior”, transformarea și adaptarea la Alianța militară a valorilor și conceptul parteneriatului, extinderii și primirii de noi membri. Mai mult, cu aceeași ocazie a summitului NATO de la Roma, din 1991, putem înregistra o altă dovadă majoră de coerență și consistență a valorilor și ideilor comune în domeniul securității între NATO și UE, respectiv modificarea Conceptului strategic și adoptarea de către Alianță a definiției securității promovată de școala europeană de securitate de la Copenhaga, respectiv securitatea cu 5 dimensiuni: politică, militară, economică, socială și de mediu.

Apoi vom reveni cu primul summit al NATO lărgit și noul Concept strategic al Alianței de la Washington 1999, la 50 de ani de viață ai organizației, moment în care este consemnată atât extinderea Alianței cu primii aliați din spațiul fost socialist, apoi asumarea securității întregii Europei drept element indispensabil de securitate a statelor membre ale NATO, dar și apariția în premieră a operațiunilor „out of area”, adică în afara spațiului Aliat. Balcanii, dar și spațiul european post-sovietic devin arii de interes direct ale NATO și spații de a căror securitate și stabilitate depinde securitatea statelor membre ale Alianței.

Relația cu Rusia este o altă componentă a strategiei de îndeplinire a rolului NATO în securitatea și stabilitatea Europei. Relațiile stabilite cu Federația Rusă la Roma, în 2002 sînt trecute în revistă, ca și evoluția lor anterioară și după crearea Consiliului NATO-Rusia. Evoluția acestei relații dar și a securității europene după 11 septembrie este consemnată în ultimele documente ale Alianței, de la summitul NATO de la București. Aici NATO și Europa își văd securitatea realizată printr-o componentă globală și aranjamente ce includ parteneri globali, ONU dar și operațiuni pe alte continente, pentru a preveni războiul anti-terorist să se desfășoare pe teritoriul european.

5.2. Reformele pentru aderarea la NATO și UE

Aderarea la Uniunea Europeană și aderarea la NATO sînt echivalente din punctul de vedere al reformelor necesare. Pentru aceasta, complementar cu cele prezentate în capitolul anterior, vom demonstra că prevederile din documentele Uniunii Europene privesc NATO drept parte componentă absolut obligatorie pentru securitatea continentului nostru, dar și că reformele solicitate de ambele organizații coincid. Apoi vom încerca să vedem dacă există elemente în cadrul reformei pentru aderarea la NATO ce nu apar în cadrul aderării la UE explicit – și ne referim aici la criteriile privind reforma sectorului de securitate, în special – și modul în care privesc statele membre ale UE aderarea virtuală a unui stat care nu ar fi membru în NATO, respectiv componenta de acquis comunitar pe care Franța dorește să o introducă astăzi pentru a acoperi reforma sectorului de securitate. În fine, întregul efort este pentru a pregăti calea unei analize a PESC și PESA și a vedea, în capitolul următor, în ce măsură cele două politici europene sînt astăzi compatibile cu soluționarea problemei de securitate prin garanții ale Federației Ruse stat aspirant.

1. PESA și NATO

În cele ce urmează vom vedea modul în care a apărut și s-a dezvoltat Politica Europeană de Securitate și Apărare – PESA, componentă a PESC, și modul în care vorbesc documentele europene despre relația UE cu NATO. PESA a fost prioritatea președințiilor europene mai bine de 2 ani, în perioada 1999-2001, și face parte integrantă din proiectul de construcție a Europei instituționale și din responsabilitățile pe care Uniunea Europeană și le asumă față de comunitatea internațională.

În declarațiile Consiliului European de la Koln, din iunie 1999, se menționează faptul că UE urmărește cooperarea, consultarea și asigurarea transparenței în relațiile cu NATO, aducând astfel un plus de vitalitate în Alianța transformată. În documentul final al Consiliului European de la Helsinki, din decembrie 1999, se sublinia necesitatea creării unei forțe de intervenție rapidă, cu scopul unei mai bune gestionări a crizelor. Consiliul determina precis rolul statelor membre ale UE și nemembre NATO precum și al țărilor candidate, membre ale NATO. Această simbioză este relevantă și arată interdependența și politicile consistente ale celor două organizații.

Consiliul European de la Feira, din iunie 2000, a completat și veriga lipsă, respectiv a colabărării cu statele membre NATO și nemembre ale UE. Astfel, statele terțe din această categorie pot participa la operațiunile militare conduse de UE, mai mult, deja la acea dată erau ofertele acestor state, menționate în document: Norvegia, Turcia, Polonia, Cehia. Tot la acest Consiliu European s-au stabilit principiile de bază ale consultărilor pe probleme militare cu NATO, subliniindu-se faptul că „UE și NATO nu sînt organizații de natură diferită, în ceea ce privește capacitatea de gestionare a crizelor”.

Potrivit prevederilor Consiliului European de la Nisa, „UE va putea interveni și prin acțiuni militare, în operațiuni precum cele cu scopuri umanitare, operațiuni pentru menținerea păcii și cele pentru gestionarea crizelor – celebrele misiuni Petersberg – deși UE nu și-a propus să aibă o armată proprie. În documentele Consiliului se mai menționează faptul că „NATO rămîne în continuare baza și cadrul Apărării UE, în timp ce PESA nu face decît să adauge mai multă vitalitate Alianței”.

După evenimentele de la 11 septembrie, lupta împotriva terorismului a devenit unul dintre cele mai importante obiective atît ale NATO, cît și ale UE, alături de crearea de forțe de intervenție rapidă, îmbunătățirea managementului și deciziei în situații de criză sau consolidarea cooperării între serviciile de informații ale statelor membre. De aici și imperativul ca PESA să devină operativă cît mai curînd.

La Consiliul European de la Laeken, din decembrie 2001, s-a hotărît conturarea definitivă și aplicarea efectivă și eficientă politicii europene de Apărare. La 6 decembrie 2001, am avut și întîlnirea interministerială NATO-UE care a reconfirmat legăturile strînse ale celor două organizații și buna cooperare. Dealtfel tot aici s-a subliniat faptul că extinderea Uniunii Europene poate determina consolidarea Parteneriatului Euro-Atlantic prin distribuirea corectă a obligațiilor și a puterii în zona europeană. Mai mult, viitorilor membri ai UE ar trebui să li se ofere un grad mai mare de includere în PESA, iar UE ar trebui să creeze mecanisme de consultare și cooperare, permițându-le țărilor candidate să participe la dezbaterile cu privire la arhitectura securității și apărării europene și să participe efectiv la deciziile de modelare a acesteia.

Avînd în vedere faptul că obiectivele specifice aderării la NATO și UE coincid, a fost foarte util pentru toate statele care au participat la extinderea NATO și UE după căderea comunismului în Europa, să îmbine cele două procese în calibrarea eforturilor reformelor. Mai mult, nu există precedent prin care un stat să fi intrat în Uniunea Europeană fără a intra anterior în NATO și a soluționa problemele de securitate. Fără să excludem a priori

o asemenea variantă, vom studia mai departe măsura în care UE poate primi un stat neutru, sau măsura în care poate primi un stat UE, non-NATO, în fine, măsura în care ar fi compatibil cu PESA primirea unui stat ce-și gestionează securitatea pe baza garanțiilor oferite de un stat nemembru UE și nemembru NATO, cu puternice divergențe cu cele două organizații.

Problemele legate de PESA sînt incluse în capitolul de negociere „Politica Externă și de Securitate Comună” și se referă la transpunerea acquis-ului comunitar în materie în legislația națională, în domeniul PESC, dar și la preluarea și transpunerea în practică a obiectivelor PESC la momentul aderării la UE.

Între angajamentele luate de statele ce au devenit membre în etapele anterioare se numără:

- rezolvarea tuturor problemelor sensibile cu vecinii săi pe baza legislației internaționale
- sprijinirea UE (și NATO) pentru integrarea statelor fostei Yugoslavii în sistemul predominant de valori din Europa
- modernizarea și creșterea eficacității în cazul capacității de Apărare, printr-un larg proces de reformă a Armatei
- participarea activă la acordurile de cooperare cu terțe țări și la politica UE în domeniul securității și Apărării
- să susțină neproliferarea în domeniul armelor nucleare, chimice, biologice
- să preia pe deplin obiectivele UE stipulate în articolul 2 al Tratatului Uniunii Europene (afirmarea identității UE pe scena internațională, în special prin implementarea unei politici externe și de securitate comună)
- să preia și să implementeze obiectivele PESC, așa cum sînt ele stipulate în prevederile Titlului V din Tratatul UE (vom reveni cu analiza PESC și PESA într-un capitol următor)

Reuniunea interministerială UE-NATO din decembrie 2001 mai nota, fără echivoc, și faptul că „procesele de adaptare internă și externă ale NATO și UE, inclusiv sub aspectul extinderii celor două organizații, sînt complementare și se potențează reciproc”. Acest lucru a fost reflectat și de prevederile din evaluările făcute de ambele instituții în cazul statelor ce aveau să adere atât la UE cât și la NATO, practic prevederile politice fiind similare, în timp ce prevederile economice, deși mai elaborate în cazul Uniunii Europene, aveau aceleași condiționări generale și în cazul NATO (vom vedea mai jos și prevederile strict economice din pachetul de integrare în NATO), în timp ce chestiunile de securitate din pachetul integrării pentru NATO se regăseau și în observațiile Uniunii Europene.

La capitolul aspectelor politice, în valul de integrare UE-2004-2007 și NATO 2002 se regăseau aceleași priorități, de exemplu:

- combaterea corupției
- situația copiilor instituționalizați
- situația minorității române
- reforma sistemului judiciar
- reforma administrației publice

În cadrul aspectelor economice din prevederile pachetelor de integrare ale aceluiași state, pentru ambele instituții, NATO și UE, apar:

- restructurarea economiei
- creșterea economică durabilă
- climatul de afaceri
- cadrul legislativ al investițiilor străine

Astfel, îmbunătățirea situației generale în domeniile menționate - cu dezvoltări amănunțite pe titluri, instituții și legislație necesară, în special în cazul UE - susținută prin acțiune guvernamentală și legislativă coerentă, erau obiective înscrise ca parametri de performanță atât pentru aderarea la NATO cât și în Parteneriatul de Aderare la Uniunea Europeană. Criteriile de integrare în cele două organizații sînt convergente și se susțin reciproc, nu numai prin litera declarațiilor comune, ci și prin cea a cerințelor pentru aderarea la cele două organizații. Dezvoltarea economică a țărilor aspirante la integrarea în NATO constituie procesul fundamental prin care se pot satisface cerințele de modernizare și de participare a Armatei unui stat conform necesităților Alianței.

2. Pachetul comun de valori și reforme

În planul criteriilor politice de aderare la UE și NATO, parametrii interni de performanță pentru aderarea la cele două organizații coincid, în cea mai mare parte. Astfel, prin îndeplinirea criteriilor politice de aderare la Uniunea Europeană, înscrise între Criteriile de la Copenhaga ce permit adresarea cu temei, îndreptățire și șanse a cererii de aderare la UE, asigură și îndeplinirea cerințelor politice privind dimensiunea internă a aderării la NATO. Astfel:

- a. Criteriul legate de democrația, statul de drept și protecția drepturilor copiilor prevede elemente concrete precum:
 - îmbunătățirea drepturilor civile și politice ale cetățenilor printre care în prim plan se află libertatea de asociere și întrunire,
 - restituirea proprietăților,
 - reforma sistemului judiciar în materia procedurilor judiciare și în aplicarea hotărîrilor judecătorești,
 - Independența justiției prin regulile Consiliului Suprem al Magistraturii și prin Codul deontologic al magistraților
 - Reforma sistemului penal prin introducerea probațiunii și a răspunderii publice a organelor de ordine
 - Combaterea traficului de persoane prin măsuri normative, instituționale și planuri de acțiuni concrete
- b. Criteriul legat de protecția minorităților conține prevederi precum:
 - reprezentarea în structurile reprezentative naționale și locale
 - Acordarea de drepturi largi minorităților naționale, pentru prezervarea limbii culturii și pentru autoadministrarea în zonele locuite compact

- adoptarea reglementărilor generale antidiscriminare
 - aplicarea în practică a Directivei privind principiul tratamentului egal acordat persoanelor indiferent de originea lor etnică sau rasială
 - gestionarea conflictelor de natură interetnică, reducerea numărului lor și integrarea minorităților în viața administrativă și politică națională
- c. Criteriul legat de protecția copilului prevede și el, în cazul ambelor instituții, o serie de prevederi comune:
- gestionarea sistemului de protecție a copilului aflat în dificultate sau în situații de risc
 - promovarea interesului superior al copilului în luarea măsurilor care-l privesc
 - responsabilitatea comunității pentru grupurile vulnerabile de copii
 - întărirea coeziunii sociale pentru protecția copilului aflat în dificultate sau în situații de risc
 - abordarea interdisciplinară și intersectorială a protecției copilului, prin realizarea acesteia deopotrivă în contextul politicilor sociale, familiale și educaționale
- d. Criteriul legat de Justiție și Afaceri Interne
- politica vizelor
 - controlul granițelor
 - controlul migrației
 - stabilirea legii străinilor la standarde comune
 - adoptarea regimului european privind legea extrădării
 - noi tipuri de pașapoarte, cu grad înalt de securizare în vederea blocării falsificării
 - dotarea și modernizarea corespunzătoare a punctelor de frontieră
 - adoptarea regimului de circulație al persoanelor potrivit regulilor negociate cu UE
 - securizarea frontierelor prin acorduri de schimburi de informații cu vecinii
 - managementul integrat al frontierei
- e. Criteriul legat de lupta împotriva corupției conține prevederi similare între care:
- diminuarea substanțială a evaziunii fiscale
 - Combaterea pe scară largă a contrabandei
 - Crearea mecanismelor și instituțiilor adecvate împotriva spălării de bani
 - diminuarea economiei subterane

În planul criteriilor economice, necesare pentru ca un stat să poată face față integrării atât în Uniunea Europeană cât și în NATO, de asemenea prevederile sînt comune.

- consolidarea stabilizării economice
- întărirea caracterului durabil al dezvoltării economice
- reducerea substanțială și constantă a cotei inflației
- creșterea volumului exporturilor și scoderea deficitului Balanței de plăți
- însănătoșirea sectorului bancar
- îmbunătățirea performanțelor bugetare, în special a colectărilor la buget
- majorarea considerabilă a rezervei internaționale a Băncii Centrale
- creșterea gradului de integrare comercială cu UE
- stimularea dezvoltării IMM și a consolidării clasei de mijloc a societății

- reforme structurale și mprivatizarea coloșilor industriali
- descentralizarea economică
- adoptarea criteriilor economiei de piață între sectoarele de stat și privat
- adoptarea regulilor competiției egale și ale concurenței loiale
- retrocedarea proprietăților imobiliare și industriale foștilor proprietari
- climat investițional și cadru legislativ stabil
- reducerea documentelor și timpului pentru înființarea unei companii
- reducerea numărului de autorizații și avize
- accesul egal la licențe
- edificarea unei economii funcționale de piață
- dezvoltarea sectorială
- îmbunătățirea infrastructurilor de transport

În toate cazurile statelor care au aderat la UE și NATO după căderea comunismului în Europa, pregătirile pentru aderarea la cele două instituții au fost similare și complementare, s-au potențat reciproc și au fost instrumente de accelerare a reformelor economice și sociale în fiecare stat, pentru stabilitatea, bunăstarea și modernizarea statelor aspirante.

5.3. Incompatibilități PESCE, PESA, Rusia

În această parte încercăm să răspundem la câteva întrebări care urmăresc să stabilească în ce măsură opțiunile politice stabilite de conducerea statului în Strategia de Securitate națională sînt consistente logic, practic și strategic și nu produc contradictorialitate. Mai mult, avînd în vedere opțiunile de securitate discutate în capitolul 3, dorim să vedem, mai exact, posibilitatea ca un stat non-NATO să devină pe viitor membru al Uniunii Europene, în timp ce este neutru, sau are securitatea garantată de un stat terț, nemembru al NATO și al Uniunii Europene.

1. UE ca actor de securitate

Ne propunem în cele ce urmează să facem o evaluare a calităților UE de actor de securitate. În prima fază nu ne vom referi la elementele esențiale ce se iau îndeobște în calcul într-un asemenea caz, respectiv Politica Externă și de Securitate – PESCE/CFSP sau Politica Europeană de Securitate și Apărare-PESA/ESDP.

Vom demonstra în cele ce urmează, plecînd de la definiția europeană a securității și de la înțelegerea securității în sens larg că UE este un alt tip de actor de securitate ale cărui principale caracteristici sînt dezvoltarea capacităților politice și administrative, fapt ce-i permit să acopere cu succes componentele „soft” ale securității, respectiv să fie un actor de succes în domeniile securității economice, sociale, politice și de mediu, urmînd ca mai departe să vedem caracteristicile sale în domeniul „hard security”, respectiv securitatea militară și cea dată de instituțiile de forță.

Cu certitudine nu se poate spune că statele membre ale UE nu au și această componentă acoperită, dar trebuie să vedem cît se întîmplă pe seama apartenenței la NATO, cît din

cauza dezvoltărilor naționale individuale și care este componenta ce revine politicilor din domeniu ale UE.

Practic, capacitatea politică și administrativă a UE se suprapune pe criteriul pe care l-am văzut în capitolul anterior pentru statele membre NATO, acela al capacității de planificare, programare, bugetare și evaluare. Mai mult, UE se comportă ca un actor care are securitatea acoperită/asigurată de către NATO, care nu este interesat decât ca statele membre să aibă capacități pentru a-și asigura propria securitate (fără a avea instrumente de a verifica aceste lucruri decât prin finalitate și prin regulile democratice, dar fără a putea verifica pe indicatori reforma sectorului de securitate) – iar aici din nou relaționează cu NATO, care are capacitățile necesare pentru a integra sistemele de forță – și pentru a contribui la misiuni externe.

Aici intervine și unica deosebire de NATO, acolo unde UE dorește să dobândească o capacitate proprie, de natură civilă și militară, pentru misiuni proprii care nu sînt misiuni ale NATO. Din nou, și în acest caz, capacitățile sînt luate/împrumutate de la Alianță, potrivit acordurilor Berlin plus. UE arată ca un actor cu securitatea sigurată, care-și dorește capacități pentru misiuni proprii și-și crează instrumentele de securitate odată ce s-a intersectat cu probleme ce reclamă soluții de securitate pe care nu le are și nici NATO nu i le oferă. Așa se explică, de exemplu, Strategia de securitate energetică, sau capacități civile de poliție, justiție, forțe de menținere a ordinii, instrumente pe care UE le folosește admirabil exact pentru componenta administrativ-politică a reconstrucțiilor statale, valoarea sa adăugată la ideea de securitate.

Calitatea UE de actor post-modern este dată tocmai de capacitatea sa de actor multi-level, cu structuri administrative la diverse niveluri – sub-național, național, regional, european – cu decizie care se ia la diferite niveluri în funcție de nivelul unde are impactul această decizie și de împărțirea de atribuții și, uneori, cu formule de codecizie între Comisie, Consiliu și state membre – chiar politica externă, de securitate, de apărare. Spre deosebire de acest model, NATO este o instituție interguvernamentală pură, cu decizii care se iau exclusiv prin consens și unde participările sînt benevole, cu excepția formulei de solidaritate imperativă și garanția „tare” pe care o dă Articolul 5 la Tratatului de la Washington, și care este particularitatea și forța organizației.

Nu are astfel, sens să discutăm despre importanța capacității administrative drept componentă a securității, tocmai pentru că multe dintre amenințările de securitate vin din lipsa acestei capacități. Experiența dobîndită de UE în întărirea propriei coeziuni în domeniul comunitar, dar și în cele ce țin de pilonul doi și trei, dar mai ales capacitatea, expertiza și capacitatea de transformare în cadrul procesului de extindere, capacitatea de integrare a noilor membri și de transformare a actorilor din vecinătate, atractivitatea modelului european pentru statele vecine, toate sînt elemente concrete de securitate și capacități pe care doar UE are (și nu NATO) și sînt absolut indispensabile securității secolului 21.

În noile forme de desfășurare și definire a securității, vorbim despre capacitățile unui actor de a fi prezent și de a genera politici și a promova interese drept componente ale

capabilităților de securitate. Este vorba despre trinomul oportunitate – prezență – capabilități interne care este cel ce validează acțiunea. Apoi evident este de evaluat cel de-al doilea trinom, acțiune – eficacitate – eficiență în atingerea obiectivelor și promovarea intereselor proprii. Din acest punct de vedere UE este, într-adevăr, un actor relevant, major, și cu capabilități de neignorat, deși și el resimte nu rareori absența unor categorii de instrumente ce vin ca urmare a deținerii unei capabilități militare și „hard” proprii, credibile și solide.

Despre UE se evaluează 4 tipuri de capabilități administrative, care sînt relevante pentru calitatea sa de actor de securitate:

a. Primul tip de capabilitate este cel al drepturilor și autorității. Ele decurg din reguli formale, sînt protejate, interpretate și interpretate de o structură de norme și instituții. Exercițarea unei autorități validate de instituții și cultură politică este absolut necesară pentru legitimitate și recunoaștere, iar exercițarea autorității sînt astfel validați, recunoscuți și instituți.

b. Al doilea tip de capabilitate decurge din nevoia de resurse. Este vorba despre elementele care îți permit să faci anumite lucruri sau să-i faci pe alții să facă anumite lucruri. Este vorba despre bani, proprietăți, timp, informații, facilități, echipamente, și sînt capabilități atît individuale cît și instituționale.

c. Al treilea tip de capabilitate este dată de competențe și cunoaștere. Indivizii înmagazinează competențe prin educație, expertiză, experiență. Instituțiile dețin cunoaștere prin tradiție și reguli.

d. Nici una dintre capabilitățile anterioare nu ar avea relevanță dacă nu ar exista cel de al patrulea tip de capabilități, capacitatea organizatorică. Ea este importantă pentru că permite efectiv utilizarea drepturilor, autorității, resurselor și competențelor, iar capabilitatea vine și din eficacitatea și eficiența utilizării capabilităților anterioare.

Evident că diferențele între tipuri de capabilități apar în special din caracterul limitat al unora – bani, proprietăți. Deci dacă estimăm caracteristicile amintite, UE este un actor de securitate post-modern, cu instrumente inedite dar cu un instrument militar/de forță limitat și cu un buget redus pentru această categorie - fapt pe care îl resimte, dar îl compensează lăsînd securitatea clasică în seama statelor și a NATO.

2. PESC, PESA pentru state fără forțe armate?

Pentru a putea răspunde la această întrebare și la următoarele, va trebui să extragem cîteva elemente esențiale din documentele UE. Cel mai important în acest domeniu este Strategia Europeană de Securitate “A Secure Europe in a Better World”, realizată de Javier Solana și adoptată de Consiliul European în decembrie 2003, este primul document de acest fel elaborat la nivelul UE. Se pleacă de la premisa că „Uniunea este un actor global”. În consecință, „ar trebui să fie gata să își asume responsabilități în domeniul securității globale”. Conform documentului, crearea și dezvoltarea Uniunii Europene au

constituit și vor constitui elemente centrale în dinamizarea noului mediu de securitate. Strategia evidențiază importanța politicilor bazate pe capacități militare credibile, pentru protejarea intereselor europene în lume și pentru contracararea noilor riscuri la adresa securității, în primul rând a terorismului internațional.¹

Documentul notează interesul primordial față de noile provocări la adresa securității Europa pentru care UE poate aduce, atât direct, cât și indirect, un plus de stabilitate, deoarece riscurile apariției unei confruntări militare tradiționale pe continentul european s-au diminuat semnificativ. Evident că ultimele dezvoltări ar putea duce la revizuirii serioase ale documentului, iar capacitățile pentru apărarea proprie și prevenirea unor conflicte s-ar putea să fie cu totul altele.

Dar revenind la evaluările Strategiei de Securitate în vigoare, documentul consideră că explicația acestei evoluții rezidă în două aspecte:

- interesele și obiectivele de securitate actuale ale statelor europene nu sunt generatoare de stări conflictuale, dimpotrivă ele favorizează cooperarea și solidaritatea;
- mediul de securitate internațional este influențat pozitiv de procesele de integrare europeană și euroatlantică, în fapt de extinderea comunității statelor care împărtășesc și promovează valorile democrației și economiei de piață, în contextul adâncirii colaborării regionale.

Față de amenințările de tip nou la adresa securității, Uniunea Europeană poate răspunde prin trei obiective strategice:

a. asigurarea stabilității și bunei guvernări în vecinătatea imediată. Aceasta va implica extinderea zonei de securitate din jurul Europei și asigurarea că statele din această zonă (Europa de Est, Balcanii de Vest, statele din zona Mediteranei) sunt bine guvernate. Acest obiectiv va implica, totodată, continuarea și dezvoltarea implicării Europei în soluționarea conflictului arabo-israelian;

b. crearea unei ordini internaționale bazate pe un multilateralism eficace. Într-o lume caracterizată de globalizare (amenințări globale, piețe globale, mijloace massmedia globale), securitatea și prosperitatea depind de existența unui sistem multilateral eficace (prevederea este clar influențată de evenimentele de la acea oră din Irak și de nemulțumirea unor state europene față de “unilateralismul” American). De aceea, unul dintre obiectivele Uniunii Europene trebuie să fie, potrivit Strategiei, dezvoltarea unei societăți internaționale puternice, caracterizate de existența unor instituții internaționale eficiente, precum și de existența unei ordini internaționale bazate pe respectarea legilor, în primul rând a principiilor înscrise în Carta Organizației Națiunilor Unite. (Aici ar fi de menționat eșecul acestor doleanțe după nereformarea ONU, prăbușirea credibilității și eficacității Consiliului de Securitate al ONU, blocajele și căderea sistemului de reguli ale OSCE, etc)

¹ <http://www.presamil.ro/OM/2005/03/pag%2005.htm>

Calitatea societății internaționale depinde de calitatea guvernelor ce o compun. Cea mai bună apărare pentru securitatea europeană este dată de existența unei lumi formate din state democratice bine conduse. De aceea, răspîndirea bunei guvernări, combaterea corupției și a abuzului de putere, instaurarea domniei legii și protejarea drepturilor omului sunt cele mai bune mijloace de a întări ordinea mondială.

Strategia de Securitate Europeană notează, fără nici un echivoc, legătura cu NATO și rolul Alianței în securitatea europeană: “În acest context, un element important al acestei noi ordini internaționale este considerată a fi cooperarea transatlantică în cadrul NATO”;

c. pregătirea unui răspuns la amenințările de tip nou. Acest răspuns a inclus pachetul de măsuri antiteroriste adoptat după 11 septembrie 2001, sprijinirea măsurilor de neproliferare a armelor de distrugere în masă și asistarea statelor cu structuri slabe sau instabile din Balcani, Afganistan, Timorul de Est și Africa (Republica Democrată Congo). Identificarea unor răspunsuri la noile amenințări trebuie să pornească de la faptul că acestea survin adesea la mari depărtări, sunt mai dinamice și mai complexe.

De aceea liniile de apărare vor trebui de multe ori să se afle în străinătate. Caracterul dinamic va necesita mutarea accentului pe prevenirea crizelor și a amenințărilor. Caracterul complex va necesita și soluții pe măsură care vor include controlul exporturilor, presiuni economice, politice sau chiar militare. Uniunea Europeană dispune de toate instrumentele pentru adoptarea unor astfel de soluții complexe.

Documentul menționează și nevoile și criteriile de eficacitate ale politicii de securitate – așa cum o face cu toate politicile sale Uniunea Europeană. Astfel, pentru ca politica de securitate și apărare a Uniunii Europene să devină mai eficace, Strategia stabilește că este necesar ca Uniunea Europeană să devină mai activă în urmărirea obiectivelor sale prin mijloace civile sau militare, mai coerentă prin unirea eforturilor și prin asigurarea unității de comandă în caz de criză, mai capabilă prin alocarea unor resurse mai mari, evitarea duplicărilor, coordonarea mai bună a resurselor existente. Și aici se reiterează fără echivoc, într-o formă admisibilă statelor la momentul realizării documentului, în 2003, la rolul SUA în securitatea și Apărarea Europei prin menționarea faptului că “în realizarea obiectivelor sale de securitate și apărare, Uniunea Europeană nu va putea face abstracție de necesitatea menținerii unor relații privilegiate cu SUA”.

Între implicații politice pentru Uniunea Europeană, determinate de aceste obiective și imperative din Strategia de Securitate, documentul stabilește că UE trebuie să devină:

- mai activă: o cultură strategică în măsură să asigure o intervenție rapidă, robustă și în timp oportun, folosind instrumente/acțiuni politice, diplomatice, militare, civile și comerciale;

- mai capabilă: noua Agenție Europeană de Apărare are un rol major în dezvoltarea capacităților de apărare;

- mai coerentă: punctul forte al ESDP și CFSP este convingerea că "suntem puternici cînd acționăm împreună"; actuala provocare constă în a pune laolaltă și la lucru diferitele instrumente și capacități.

Interesant, pentru evaluarea noastră, este și perspectiva stabilită de Uniune în domeniul militar și al securității, obiectiv denumit “Headline Goal 2010”. Documentul privind HG 2010 a fost adoptat în cadrul reuniunii miniștrilor apărării ai UE din 17 mai 2004 și reprezintă rezultatul adaptării HG 2003 (Helsinki, decembrie 1999) la noua Strategie de Securitate a UE, precum și la obiectivul principal stabilit de organele decizionale ale Uniunii: pînă în 2010, UE va trebui să aibă capacitatea de a răspunde unei crize în orice punct de pe glob. Potrivit documentului, UE trebuie să fie în măsură să ia o decizie de lansare a unei operațiuni de management al crizelor în termen de 5 zile de la aprobarea conceptului de către Consiliu, iar desfășurarea trupelor în teatru, în vederea realizării misiunii, să se realizeze în 10 zile de la adoptarea deciziei de intervenție.

În acest context, una dintre cele mai importante dezvoltări o reprezintă inițierea și operaționalizarea conceptului de grup tactic de luptă, ca modalitate concretă de realizare a forței europene de reacție rapidă. În acest context, noul “Headline Goal 2010” mută accentul de la aspectele cantitative ale vechiului Helsinki Headline Goal pe elementele calitative, constînd în creșterea eficienței forțelor și, implicit, a utilității lor (interoperabilitate, sustenabilitate, mobilitate și viteză de desfășurare în teatru). La Conferința ministerială de angajare a capabilităților militare din 22 noiembrie 2004, un număr de 22 de state membre și Norvegia, ca stat terț, s-au angajat să realizeze și să pună la dispoziția UE, 13 grupuri de luptă.²

Mai trebuie remarcat faptul că UE nu este nouă în lumea operațiunilor de management al crizelor, ci a condus operațiuni militare în teatru. Făcînd un scurt bilanț al intervențiilor de pînă în prezent, Uniunea Europeană a reușit să desfășoare două operațiuni militare de management al crizelor (CONCORDIA, în 2003, în Macedonia și ARTEMIS, în vara lui 2003 în Congo), în prezent, derulîndu-se ALTHEA, cea mai importantă operațiune de pînă acum, prin preluarea SFOR de la NATO, la sfîrșitul anului 2004. CONCORDIA și ALTHEA s-au organizat și s-au desfășurat, avînd acces la mijloacele și capabilitățile comune ale NATO, în cadrul oferit de Aranjamentele Berlin Plus³, în timp ce ARTEMIS a fost o operațiune UE în contextul unei națiuni cadru, reprezentată de Franța⁴.

Cele enunțate mai sus ne permit să formulăm un răspuns foarte clar la întrebarea dacă este posibil să fii membru al UE fără forțe armate. Răspunsul este clar NU, pentru că astfel nu ai îndeplini două condiții obligatorii ale Politicii Europene de Securitate și Apărare – PESA: asigurarea apărării și a securității proprii și contribuția la grupurile de luptă europene și la operațiunile de menținere a păcii.

² J. Lindley-French and F. Algieri, *A European Defence Strategy* (Bertelsmann Foundation, Gütersloh, 2004), p. 27.

³ Aranjamentele Berlin Plus au fost finalizate în primăvara anului 2003, iar prin intermediul acordurilor realizate, UE are acces la capabilitățile de planificare ale Alianței (SHAPE), logistică, informații și alte mijloace militare pentru acele operațiuni conduse de UE „în care NATO, ca întreg, nu este angajat”.

⁴ <http://www.europa.eu.int/abc/doc/off/bull/en/200507/p106007.htm#anch0170>- Bulletin EU 7/8-2005 *Common foreign and security policy* (7/11)

3. PESC, PESA și state neutre la frontieră?

Dacă este să mergem mai departe și să rafinăm conținutul întrebării, explorând astfel soluțiile pe care le-au încercat autoritățile Republicii Moldova pentru propria securitate și pachetul de opțiuni politice adoptate prin majoritate în Parlament, ar trebui să investigăm care ar fi, potrivit documentelor UE, formula minimă de capabilități militare și de securitate pentru un stat membru.

PESC și PESA nu vorbesc explicit despre posibilitatea ca un stat neutru să devină stat membru, dacă respectă condițiile ca forțele sale militare să fie suficiente pentru a-și asigura propria securitate și a contribui la capabilitățile Uniunii. Evident că, în acest context, ar trebui să deschidem un subiect mai important și mai vast, respectiv acela a ce înseamnă un stat neutru în secolul 21, la frontiera Europei?

Răspunsul negativ la această întrebare vine imediat dacă e să considerăm prevederile din Tratatul Constituțional în această materie. Dar cum Tratatul Constituțional nu a fost adoptat și nici cel revizuit – cu același tip de prevederi – nu se simte prea bine, cineva ar putea obiecta că ne raportăm la documente ce nu sînt în vigoare.

Proiectul Tratatului instituind o Constituție pentru Europa (*Draft Treaty establishing a Constitution for Europe*), prezentat de către președintele Convenției Europene, Valéry Giscard d'Estaing, Consiliului European de la Salonic (20 iunie 2003) și, la Roma, președinției italiene a UE (18 iulie 2003) face referiri atât la Politica Externă și de Securitate Comună (PESC), cât și la Politica de Securitate și Apărare Comună (PSAC), ca parte integrantă a PESC.

În proiectul Constituției Europene noul concept PSAC (*Common Security and Defence Policy*, CSDP) înlocuiește, așadar, deopotrivă vechiul concept PESA, cât și varianta sa „desfășurată”, PESAC. Proiectul Constituției Europene conține prevederi distincte cu privire la acțiunile externe ale Uniunii Europene (Titlul V). Acestea din urmă cuprind o serie de elemente interdependente, între care:

- politica comercială comună;
- politica externă comună;
- politica comună de securitate și apărare;
- dezvoltarea cooperării;
- asistența umanitară⁵.

În cadrul fiecăruia din aceste elemente componente, principalele obiective ale acțiunilor externe ale Uniunii Europene au în vedere respectarea a două principii fundamentale:

- acțiunile externe trebuie să se bazeze pe principiile care au guvernat crearea, dezvoltarea și lărgirea Uniunii Europene;
- acțiunile externe trebuie să urmărească maximizarea cooperării statelor membre în toate domeniile relațiilor internaționale.

⁵ *The Future of Europe – debate, Title V: External Action of the Union*, European Commission, Secretariat General, Document TF-AU/3, 2003.

Referitor la primul principiu, nu este lipsit de interes de a trece în revistă principiile care au guvernat crearea, dezvoltarea și lărgirea Uniunii Europene, deoarece numai pe baza lor se vor putea imagina soluții și direcții de acțiune în cadrul PESA.

Aceste principii sunt:

- democrația;
- supremația legii;
- universalitatea și indivizibilitatea drepturilor omului și libertăților fundamentale;
- respectarea demnității umane;
- egalitatea și solidaritatea;
- respectarea prevederilor dreptului internațional în conformitate cu principiile Cartei Organizației Națiunilor Unite.

Obiectivele politicilor și acțiunilor comune ale UE în plan extern vizează:

- a. salvagardarea valorilor comune ale Uniunii Europene, a intereselor sale fundamentale, a securității, independenței și integrității sale;
- b. consolidarea și sprijinirea democrației, a supremației legii, drepturilor omului și dreptului internațional;
- c. menținerea păcii, prevenirea conflictelor și întărirea securității internaționale în conformitate cu principiile Cartei Organizației Națiunilor Unite;
- d. sprijinirea dezvoltării durabile din punct de vedere economic, social și de mediu în țările în curs de dezvoltare, în vederea eradicării sărăciei;
- e. încurajarea integrării tuturor țărilor în economia globală, inclusiv prin abolirea restricțiilor în comerțul internațional;
- f. promovarea unor măsuri pe plan internațional menite a menține și îmbunătăți calitatea mediului și managementul sustenabil al resurselor naturale, pentru a asigura o dezvoltare durabilă;
- g. asistarea populațiilor, țărilor și regiunilor care se confruntă cu dezastre naturale sau produse de om;
- h. promovarea unui sistem internațional bazat pe o cooperare multilaterală întărită și buna guvernare la nivel global⁶.

Capacitatea de a acționa într-o Uniune de 25, 27 sau mai multe state, va depinde în măsură de abilitatea conducerii politice de a defini țeluri strategice și a impulsiona implementarea lor în politica curentă. Din acest punct de vedere, proiectul Constituției Europene învederează un progres cert prin instituirea funcțiilor permanente de președinte al Consiliului European și Ministru al Afacerilor Externe al Uniunii. Președintele Consiliului European urmează să fie ales de către șefii de stat și de guvern prin majoritate calificată, pentru o perioadă de 2 ani și jumătate, cu posibilitatea reînnoirii mandatului încă o dată. Se renunță astfel la practica exercitării acestei funcții prin rotație, la fiecare 6 luni. Rolul președintelui va fi acela de a prezida și conduce lucrările Consiliului European, asigurându-i buna desfășurare și continuitatea și a asigura, la nivelul său,

⁶ *Draft Treaty Establishing a Constitution for Europe*, Article III-193, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg, 2003, pp. 183-184.

reprezentarea externă a Uniunii Europene. Noua funcție va conferi continuitate, vizibilitate și coerență reprezentării UE atât pe plan extern, cât și intern.

De asemenea, profilul politicii externe a fost consolidat prin statuarea funcției de Ministru al Afacerilor Externe. Ministrul Afacerilor Externe al Uniunii va fi unul dintre vicepreședinții Comisiei Europene și, prin aceasta, membru al Colegiului Comisiei. El va conduce Politica Externă și de Securitate Comună, fiind responsabil de relațiile externe și de coordonarea altor aspecte ale acțiunii externe a Uniunii, inclusiv de prezidarea Consiliului Afacerilor Externe, ca structură a Consiliului de Miniștri⁷.

În ceea ce privește Politica de Securitate și Apărare Comună, proiectul Constituției Europene reiterează faptul că acesta va include articularea progresivă a unei politici comune de apărare a Uniunii, care va conduce la o apărare comună atunci când Consiliul European va decide aceasta în unanimitate. PSAC va trebui însă să nu afecteze particularitățile politicilor de securitate și apărare ale statelor membre, să respecte obligațiile impuse anumitor state membre de apartenența la NATO și să asigure compatibilitatea sa cu politica de securitate și apărare a Alianței Nord-Atlantice⁸.

Proiectul Constituției Europene aduce și cinci elemente de noutate importante în sfera Politicii de Securitate și Apărare Comune:

- extinderea misiunilor Petersberg;
- decizia înființării unei Agenții Europene privitoare la Armamente, Cercetare și Capacități Militare.
- aplicarea cooperării structurate (*structured cooperation*) la misiunile internaționale;
- posibilitatea cooperării mai strânse (*closer cooperation*) a statelor Uniunii în sfera apărării reciproce (*mutual defence*); și
- introducerea unei clauze de solidaritate pentru cazurile producerii unor atacuri teroriste și a unor dezastre naturale sau produse de om;

Între aceste prevederi, câteva sînt incompatibile cu principiul neutralității, în sensul imaginat de autoritățile de la Chișinău, neutralitate tradițională de ev mediu, recunoscută internațional:

- existența unui Ministru de Externe cu rol de decizie în politica externă, de securitate și apărare
- extinderea misiunilor UE la cele ce presupun utilizarea forței armate în alte categorii de acțiuni decît cele stricte de menținere a păcii, cu respectarea, evidentă, a principiilor UE
- clauza de solidaritate

Aici e momentul să aducem în discuție această formulă care calchiază articolul 5 din tratatul de la Washington, documentul fondator al NATO. Spre deosebire de NATO, care

⁷ *Ibidem*, Article 21, Article 27, pp. 23, 27.

⁸ *Ibidem*, Article 40-2, p. 36

nu face o distincție între cazurile de agresiune armată și atacurile teroriste (la 12 septembrie 2001 Alianța Nord-Atlantică activând pentru prima oară în istoria sa articolul V privitor la apărarea colectivă și declarând război terorismului), Uniunea Europeană, prin proiectul de Tratat Constituțional face această diferență.

Cooperarea mai strânsă în domeniul apărării se aplică cazurilor de agresiune armată și se supune prevederilor Articolului 51 din Carta Națiunilor Unite, în vreme ce clauza de solidaritate devine operațională în cazul unor atentate teroriste și calamități naturale sau produse de om⁹. Mai exact, clauza de solidaritate prevede mobilizarea tuturor resurselor Uniunii Europene, inclusiv a resurselor militare, pentru:

- prevenirea amenințărilor teroriste pe teritoriul Uniunii Europene;
- protejarea populației și a instituțiilor de atacurile teroriste; și
- acordarea de asistență statelor membre pe teritoriul cărora a avut loc un atac terorist sau un dezastru.

În virtutea acestei clauze, în nici un caz un stat membru al UE nu poate fi neutru, el este aliat cu celelalte state ale Uniunii Europene și reacționează, pe baza clauzei de solidaritate, cu toate instrumentele la dispoziție pentru a sprijini celelalte state ale Uniunii.

Singura compatibilitate reală este cea menționată explicit, cu NATO.

Dar să considerăm că ne rezumăm la o dezbatere ce ia în discuție exclusiv documente în vigoare, nu cele neadoptate sau cele ce vor fi adoptate în viitor. Aici se impune dezbaterea anunțată asupra a ce înseamnă neutralitate în secolul 21, dar și locul statului neutru la frontierele Uniunii Europene.

Neutralitatea, în sensul său clasic, presupune neutilizarea forței și nealăturarea ca aliat în nici un fel de organizație ce presupune adoptarea pozițiilor unei părți. Din acest punct de vedere, neutralitatea este incompatibilă cu statutul de membru al Uniunii Europene, odată ce ea presupune adoptarea pozițiilor unei părți, a UE, potrivit Strategiei de Securitate Europeană. Acolo sînt prevăzute principiile, interesele, mijloacele de acțiuni, inclusiv militare, pentru a promova aceste interese, iar acest document nu este facultativ pentru statele membre.

În fine, să presupunem că semnificația neutralității ar fi una exclusiv de neutralitate militară, aceea de a nu participa cu forțe în acțiuni împotriva altui stat sau actor non-statal. În absența clauzei de solidaritate și a adoptării tratatului Constituțional, această prevedere ar trebui să fie compatibilă cu statutul de membru al UE și chiar cu Strategia de Securitate, odată ce participarea cu forțe la operațiunile UE este facultativă, în sensul în care fiecare țară își poate alege operațiunile în care participă. Apar aici însă, alte incompatibilități. Cum poți fi neutru și să participi cu forțe în cadrul grupurilor de luptă-

⁹ http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1463/MR1463.fore.pdf - "The European Security and Defense Policy: NATO's Companion - or Competitor?", Robert E. Hunter

document PESA – care presupune că aceste capacități pot fi folosite, cu titlu de forțe de reacție rapidă, în orice destinație stabilită de Consiliu!

Să presupunem, în plus, că Republica Moldova negociază cu UE posibilitatea ca să nu participe în aceste operațiuni, sau să-și aleagă misiunile la care participă. Evident că atunci statul membru trebuie să compenseze cu costuri pe altă direcție, și nu știm dacă acest lucru e fezabil. Însă dacă aici putem accepta, teoretic, că este posibilă o asemenea negociere, nu ne mai putem ascunde în ceea ce privește responsabilitatea statului membru pentru propria apărare și securitate – prevăzută în PESA.

Din acest punct de vedere, Republica Moldova ar trebui să demonstreze că are posibilitatea și forțele pentru a-și asigura securitatea și apărarea. Acest lucru evident că nu se poate obține prin alterarea Strategiei de Securitate Națională și excluderea din evaluare a unor categorii de amenințări și riscuri, fapt ce are drept consecință lipsa necesității unor categorii de forțe pentru apărarea teritoriului. În acest caz, statul candidat nu ar fi credibil. Îi mai rămîne la îndemînă formula teoretică de a avea un alt stat sau alte state membre ale UE care să-i garanteze și să-i asigure securitatea. Fără a vorbi aici de costurile unei asemenea opțiuni, situația ar fi oricum incompatibilă cu neutralitatea militară.

Un ultim argument vine de la un alt pilon al eșafodajului european, Justiție și Afaceri Interne. Prevederile JAI pentru un stat aflat la frontiera Uniunii Europene sînt suficient de detaliate și presupun categorii de forțe nemilitare și capacități civile de protejare a securității statului și a Uniunii Europene în fața unor amenințări și riscuri externe care intră, în evaluare „război rece” sau realpolitik, o situație ce contrazice ideea de neutralitate.

4. PESC, PESA și compatibilitatea cu Rusia

Ne putem problema, în condițiile particulare ale Republicii Moldova, cu trupe ruse pe teritoriul său, dar și al opțiunii teoretice de a avea securitatea asigurată de către Federația Rusă și să dețină calitatea de membru al UE, să vedem dacă cele două elemente sînt compatibile.

Lucrurile sînt extrem de simple și au fost dezvoltate deja mai sus, unica șansă este aceea ca Rusia să fie deja un membru al Uniunii Europene! În caz contrar, după cum am văzut, soluția de securitate compatibilă cu apartenența la Uniunea Europeană exclude neutralitatea sau garanțiile de securitate ale unui stat nemembru.

5. UE-Rusia – competiție sau conflict la linia de impact?

Ultima parte a acestui capitol se referă la perspectivele Uniunii Europene, la gradul de convergență sau competiție față de Rusia și gradul în care competiția clară în anumite zone se poate transforma în conflict. Această ultimă evaluare este necesară pentru a stabili definitiv posibilitatea unui stat din zona gri, de intersecție a unor interese – în cazul de față ale Rusiei și UE – de a fi neutru și a avea relații de tip alianță – UE și CSI – cu

ambii actori în competiție. Răspunsul logic și evident ar fi NU, iar argumentele sînt similare celor tratate la capitolul 3, cînd am trecut în revistă opțiunile de securitate ale Republicii Moldova, vorbind atunci despre Rusia și NATO. Însă dorim să demonstrăm în continuare că, din ce în ce mai mult, Rusia și UE sînt în conflict pe un număr de subiecte din ce în ce mai larg de securitate.

Ne vom rezuma la a discuta două domenii în care creșterea implicării UE afectează și provoacă din ce în ce mai mult interesele Rusiei, care este pregătită să-și apere violent aceste interese creînd deja o stare de conflict cu UE. Este vorba, mai întîi, despre eforturile UE de a diversifica rutele de tranzit și transport de resurse energetice, fapt ce este în competiție atît cu proiectele ruse, cît și cu interesele rusești de a păstra control direct asupra tuturor categoriilor de tranzit a acestor resurse către consumatorii occidentali. Uniunea Europeană a realizat incompatibilitatea dintre interesele UE și cele ale Rusiei pe această temă, dar și reacțiile ce trădează așezarea Moscovei, din acest punct de vedere, pe poziții de conflict cu UE. Lipsa de coeziune și interesele diferite au împiedicat, pînă în prezent, elaborarea unei politici externe energetice a UE, dar un asemenea proiect este în curs și Președinția franceză a UE ar putea să-și încheie mandatul semestrial cu un document de această factură.

În al doilea rîns este vorba despre dorințele crescute ale Uniunii Europene de a-și afirma interesul de a fi implicată în toate procesele de soluționare a conflictelor din Regiunea Mării Negre Extinse, în primul rînd în caul conflictelor înghețate. Această situație este contrară aranjamentelor ruso-americe din 1994, care lăsa Rusiei această pîrghie importantă de control a statelor neslave din spațiul fost-sovietic și contrară intereselor actuale de menținere a status-quo-ului în zona conflictelor înghețate, pe care, după cum am văzut, le poate „încălzi” la discreție cînd și-o dorește. În acest domeniu, Uniunii Europene îi mai rămîne să recunoască faptul că interesele sale sînt opuse celor ale Rusiei – nu a făcut-o încă, dar e posibil să o facă după recentul război ruso-georgian din Osetia de Sud.

Este evident că, din cauza împletirii intereselor sale de a se implica în procesele de soluționare a conflictelor din zona Mării Negre Extinse și a celor mai profunde, de asigurare obiectivelor mai profunde ale politicii sale precum cele de promovarea a unei vecinătăți a UE stabile, sigure și democratice, UE descoperă pe zi ce trece că este din ce în ce mai dificil să-și promoveze interesele proprii în regiune în timp ce rămîne pasivă la politicile Rusiei în aceeași zonă, care au efecte contrare.

Concluzii și recomandări

1. Concluzii:

Integrarea în Uniunea Europeană este incompatibilă cu formele de garantare a securității de către Federația Rusă

Integrarea în Uniunea Europeană este compatibilă cu integrarea în NATO, mai mult, integrarea oricărui stat fost socialist sau fost sovietic în UE nu a putu să se realizeze pînă cînd acesta nu a intrat anterior în NATO.

Uniunea Europeană, NATO, SUA și Federația Rusă să află într-o situație complexă, de cooperare pe numeroase teme, de competiție în unele dintre interesele lor, în special în regiunea geografică dintre frontiera NATO/UE și Rusia, dar și în confruntare directă pe unele teme punctuale – scut antirachetă, amplasarea bazelor militare americane pe teritoriul unor state membre ale NATO, trasee alternative de aducere a resurselor energetice alternative din Asia Centrală, Caspică, Caucaz către UE, implicarea misiunilor PESA în conflictele înghețate din spațiul post-sovietic.

Republica Moldova riscă foarte mult și își vede amenințată statalitatea, securitatea, suveranitatea, integritatea teritorială și independența prin perpetuarea situației de a nu opta pentru o soluție de securitate sustenabilă și realizabilă în practică.

Chiar și la această oră, pachetul de opțiuni politice ale Republicii Moldova este contradictoriu în condițiile menținerii statalității, suveranității și independenței statului. Astfel, opțiunea integrării europene este incompatibilă cu neutralitatea constituțională și cu desființarea forțelor armate pentru apărarea teritoriului.

2. Recomandări:

1. Republica Moldova trebuie să treacă urgent la un program de informare a publicului și de consultări cu comunitatea de experți, cu societatea civilă și cu partenerii săi pe plan internațional în privința stabilirii opțiunilor sale de securitate.
 - Consultarea este necesară pentru a avea un public informat care să se poată pronunța în cunoștiință de cauză asupra oricărei opțiuni de securitate posibilă. În caz contrar, există o doză mare de lipsă de legitimitate a oricărei soluții, dublată de posibilitatea de contestare a soluțiilor stabilite guvernamental, în timp
 - Conținutul unui asemenea proiect urmează a fi gestionat de către NATO PDD, divizia specializată a Alianței, la cererea Republicii Moldova, dublată de selectarea unei companii de PR și branding cu cunoștiințe profunde și date sociologice substanțiate pe populația Republicii Moldova.
 - Între elementele de conținut al unei asemenea strategii se vor număra programe concrete de informare la nivelul Centrelor de informare NATO și UE la Chișinău, abordarea secvențială a publicului, cu accent pe publicul aflat la muncă în Occident – obținuit cu standarde de viață și reflexe democratice mai constante - tineretul și studenții – ce alcătuiesc conținutul formativ al opiniilor de viitor și sînt departe de prototipurile și idiosicraziile de gîndire, mai puțin influențabili de propaganda făcută la nivel mediatic și guvernamental
 - În acest demers, autoritățile trebuie să se abțină de la a influneța prin propagandă mediatică publicul. Mai mult, e în interesul lor buna

cunoaștere și o alegere substanțiată și sustenabilă în această materie, care să se mențină pe o perioadă durabilă, fără putință de a se schimba de la o zi la alta.

- Un punct esențial al strategiei îl reprezintă demitizarea elementelor de propagandă anti-NATO și anti-europene, ce aglomerează spațiul mediatic controlat de media rusă în Republica Moldova
2. Republica Moldova trebuie să declanșeze ulterior un program amplu și consistent de dezbateri în materia opțiunilor de securitate pe care le are la îndemână, cu scopul de a pregăti o decizie consistentă pentru această dimensiune.
- Dezbaterile opțiunilor pe bază de argumente este o componentă inseparabilă a unei **campanii susținute de informare publică** asupra a ceea ce reprezintă NATO și care sînt costurile și beneficiile aderării la Alianță, a soluțiilor de securitate în regiune și avantajelor și costurilor fiecăreia dintre opțiuni.
 - Un program coerent de dezvoltare a **culturii de securitate** este absolut necesar la nivelul Republicii Moldova ca stat, după orice model similar din lume. Cunoașterea riscurilor, amenințărilor, a elementelor fundamentale de securitate regională sînt absolut obligatorii pentru înalții funcționari, oamenii politici, funcționarii publici și societatea civilă, ulterior aceste teme trebuie să fie aduse în atenția publicului larg.
3. Republica Moldova trebuie să adopte o decizie solidă, consistentă și validă de securitate, care să fie asumată, sustenabilă și susținută de populație.
- durabilitatea și sustenabilitatea este o componentă inevitabilă a oricărei decizii strategice de asemenea importanță, pentru că toate deciziile ulterioare politice, de securitate, de politică externă sînt influențate direct de această decizie primordială
 - în evaluare și dezbateri trebuie să intre automat și evaluarea soluțiilor statelor vecine, ale propriilor opțiuni și motivații, dar și a efectelor adoptării unor soluții incompatibile sau care crează vulnerabilități sau amenințări directe pentru aceste state. O evaluare ce nu ține cont de acest element amenință să transforme Republica Moldova între amenințare pentru aceste state și pentru instituțiile de securitate ce le conțin, cu efectele de consecință în planificarea suplimentării unor capacități care să compenseze această vulnerabilitate.
 - Dacă România este membră în NATO și percepe drept amenințare doar prezența trupelor ruse pe teritoriul RMoldova, percepția Ucrainei despre prezența „dușmanului”, sau a unui partener nesigur „în spatele său”, poate genera reacții în consecință în gestionarea securității statului ucrainean.
4. Republica Moldova trebuie să-și revizuiască opțiunile politice declarate, cu rațiune tactică, odată stabilită opțiunea de securitate aleasă.
- Republica Moldova a ales, în condiții discutabile, o opțiune intermediară de status quo care-i guvernează astăzi opțiunile de securitate. Este o

decizie de natură tactică, care nu mai este în consonanță nici cu situația internațională curentă, cu modificările geopolitice și a prezenței geografice ale marilor organizații politico-militare sau cu conținut și capitole referitoare la elemente de securitate colectivă, precum UE.

- Gestionarea unei strategii de securitate națională fără o campanie de informare asupra opțiunilor disponibile, fără o bună cunoaștere de către populație și politicieni a acestor opțiuni și fără o dezbatere națională largă, cu implicarea tuturor experților disponibili și a societății civile duce la nașterea unei soluții aberante și neconvingătoare a strategiei, care evită să se pronunțe pe teme principale, exact cea a **orientării strategice**.
 - Menținerea unei strategii fără decizie de securitate și fără soluție de securitate viabilă prelungește o perioadă de interimat și transmite un mesaj de insecuritate acută și instabilitate a opțiunilor pe termen mediu și lung ale Republicii Moldova
 - Tentativa de **perpetuare a status quo-ului nedecis**, cu **neutralitate și variantă „multivectorială” nediferențiată** este o amenințare directă la adresa securității Republicii Moldova în actualul context internațional și regional de securitate. În ciuda lipsei de pregătire a politicienilor, a personalităților aflate în procesul de decizie și a infrastructurii funcționarilor publici implicați în elaborarea și aplicarea politicilor de securitate, actuala generație de politicieni și nu alta trebuie să ia o decizie substanțială în acest domeniu, pentru a lansa dezbaterea națională și a aștepta o decizie în cursul mandatului viitorului Parlament și a viitorului Președinte.
5. Odată stabilită opțiunea de securitate aleasă, Republica Moldova trebuie să ceară sprijinul partenerilor săi și comunității internaționale pentru susținerea financiară și tehnică a reformelor necesare dar și pentru asigurarea securității de la momentul opțiunii publice de securitate până la realizarea ei, pentru a evita goluri de securitate ca urmare a unor decizii nesubstanțiate.
- Există formate multiple de ajutor în gestionarea problemelor de securitate, mare parte în cadrul formatului Parteneriatului pentru Pace și a IPAP, altele în formate complementare de sprijin cu donații de armamente, pregătire a cadrelor, instruire a comandanților de diferite ranguri, punerea la punct a sistemului de pregătire în domeniile de securitate și militară
 - Instituții civile de renume din lume asistă și pot dezvolta programe pe această dimensiune: DCAF, SIPRI, USAID. Finanțările sînt combinate
 - Principala cerință este asumarea angajamentelor în domeniul reformei sectorului de securitate și îndeplinirea lor cu exactitate, în litera și spiritul lor. O asumare plenară a acestor reforme este cel mai bun sprijin pentru lărgirea spațiului acordării sprijinului în domeniul securității atât în format instituțional multilateral, cît și bilateral.
 - Luarea unei decizii strategice în domeniul opțiunii de securitate este urmată, automat, de aplicarea ei, fapt ce necesită timp și resurse proprii

sau atrase de la nivel internațional. Dar o asemenea decizie luată crează și vulnerabilități majore și „goluri de securitate” legate atât de absența unei strategii de securitate aplicabile cât și de afirmarea unei opțiuni ce crează reacții negative din partea unor competitori și actori regionali. Acest gol de securitate trebuie acoperit, pe termen scurt, de formule solide și sustenabile de descurajare și compensare, care se pot obține prin semnarea unui parteneriat strategic consistent cu SUA, asigurarea unor garanții directe de securitate din partea vecinilor – România și Ucraina – și activarea unor operațiuni de articol 4 în relația cu NATO – consultare în cazul unei posibile amenințări percepute. Dacă soluția este contrară, ea reclamă o suplimentare a prezenței forțelor militare ruse în regiunea separatistă și introducerea acestor elemente în restul Republicii Moldova, dar și alte elemente de securitate propuse de partenerul strategic ales.

6. Un element esențial în orice decizie de securitate sînt oamenii. Am văzut mai sus nevoia de informare, cultură de securitate, instruire pe care o au nevoie, în diferitele posturi, cetățenii Republicii Moldova. Dar un subiect esențial este și recursul la toate resursele umane specializate, la toți experții disponibili în materie, coerenți cu obiectivul de independență, suvernitățe, integritate teritorială și cu opțiunea de securitate aleasă pentru a duce la îndeplinire reformele și pregătirea în aplicarea acestei decizii strategice, a soluției de securitate.

- Acest demers pleacă de la o evaluare a oamenilor care fac și desfac securitatea în Republica Moldova, a condițiilor și criteriilor de alegere și numire a acestora, a politicilor instituționale și instrumentelor pentru a le pune la îndeplinire elementele necesare unei decizii de securitate coerentă, sustenabilă și conformă cu aspirațiile Republicii Moldova.
- Pregătirea și formarea expertizei în materie devine o prioritate de prim rang.
- Primele elemente în dezbateri pentru o politică coerentă de personal sînt perspectiva reintegrării teritoriale și instituționale, implicațiile profunde ale Federației Ruse în acest domeniu și în desenarea viitorului Republicii Moldova, ceilalți actori non statali și substatali – autoritățile autonomiei găgăuze și politicile acestora, implicările mediului de afaceri mafiot, corupția instituționalizată în politica de personal a instituțiilor de forță și în antrenarea unor elemente din aceste instituții de forță în protejarea, coordonarea și gestionarea profiturilor din acest tip de acțiuni (politice, economice, financiare).
- Este necesară o revizuire în revistă a potențialului uman, la nivelul administrației politice și de securitate a Republicii Moldova și din punct de vedere al implicării în activități și acțiuni de poliție politică, și în cele de alterare a opțiunilor politice ale populației sau în cele de natură electorală.